

TABU

1

Vzpomeň si, Bože, že jsem tě v úzkosti volala, když smutek a pláč drásaly mé útroby. Můj Bože, na kusy mé srdce rozervalý a vysály krev z mých žil. Když pak bolest pominula, kráčela jsem před tebou znovu se srdcem překypujícím radostí, se srdcem, jež bylo jako nádoba po okraj naplněná mlékem.

Když jsem tě, Bože, potřebovala, když jsem toužila se s tebou setkat, tehdy jsi na mě nepohlédl. Tehdy jsi mě opustil.

Vzala jsem srdce do vlastních rukou. Vlastníma očima jsem zkoumala své cesty, vlastními rty jsem líbala svou ránu a léčila svou bolest. Nechci se k tobě, Bože, znát, s tebou se setkávat, tebe milovat. Těmito slovy jsem opustila svého Boha...

Toho večera jsem přišla z louky pobledlá a zmáčená a provoněná senem. Prameny zmoklých vlasů mi splývaly na ramena. Vlasy jsem měla mokré skrz naskrz a kapala z nich voda. Na temeni byly kučeravější než kdy předtím či potom, neboť tehdy jsem výjimečně měla vlasy kratší: jen dva nebo tři palce. Samozřejmě si to všechno nepamatuji, ale dokážu si to nyní představit.

Nicméně matčin pohled z onoho večera mi v paměti utkvěl. Byla vylekaná, protože jsem zůstala na louce ještě dlouho poté, co začalo pršet. Právě mi chtěla jít naproti. Stála u stolu, prsty žmoulala cíp ubrusu a přísně se na mě dívala, ale já jsem z její tváře vyčetla radost z toho, že jsem se neztratila.

– Vezmi si z kredence mléko a chléb. Potom si půjdeš lehnout, řekla.

Kdybych jen šla rovnou ke kredenci, vzala si chléb a mléko a pustila se do jídla, stěží by si čehokoli všimla. Jenže já jsem byla vzrušená a všechno mi docházelo pomalu: zůstala jsem stát hned u dveří s rukou zaťatou v pěst.

– Milko, co to máš v ruce? zeptala se pak matka. – Kde jsi to vzala, holčičko?

Dlaň jsem neotevřela. Ovšem matčina slova mě polekala – na to, co držím v ruce, jsem mezitím zapomněla.

– Otevři ruku! řekla matka. – Bez dovolení nesmíš domů nic nosit...

Ruku jsem neotevřela, jen jsem propukla v pláč. Položila jsem hlavu na matčinu zástěru a vzlykala, ale má dlaň zůstala i nadále zavřená. Matka se mi ji sice pokoušela rozevřít, ale nepodařilo se jí to. Pohladila mě po hlavě, mírně se usmála a pak mě pustila.

– Tak si to nech, maličká, když je to pro tebe tak drahé... a pojd' hned spát.

Když matka odešla, vzala jsem si chléb a mléko a jedla jsem. Stříbrnou minci z dlaně jsem vložila do škvíry v trámu za pecí, aby ji nevyšťourala kočka. Pak jsem se uvelebila za matčinými zády. Něco zamumlala ze spánku, vzbudila se a přivinula mě na svá měkká ňadra.

– ☐c hlavně abys nenastydla, dceruško... vždyť jsi pořád ještě mokrá... pobíhat v takovém nečase...

Nato jsme obě usnuly.

Od té doby uběhlo víc než dvacet let.

Byl čas senoseče a počasí bylo teplé až do chvíle, kdy přišel déšť, a přšelo pak tři dny. Pamatuji si, jak se tetelil teplý vzduch a jak jsme se na své louce s matkou lopotily už od časného rána. Trochu jsme si odpočaly, protože slunce velmi páliło. Červenec se chýlil ke konci. Celou dobu, co probíhaly práce na louce, jsme se bály rojů vos, které si budovaly hnízda pod vystouplými drny. Na mezi jsme se občerstvovaly podmáslím a já zpívala s Kristem-Ďáblem. I má matka občas zazpívala, protože muž měl dobrý hlas a znal mnoho písní, z nichž ovšem velkou část tvořily ošklivé odrhovačky, uměl však i zbožné písně. Ke zpěvu těch oplzlých, které obvykle zpívají jen starci ve velké světnici na Laanile, se matka nepřipojila. Ani mně by je jindy nedovolila zpívat. Teď však seděla tiše, s nohama na mokrém dně příkopu, a s úsměvem potřásala hlavou. Snad se ani kvůli těm

písním tolik nehněvala.

Nám dětem zakazovali Krista-Ďábla nazývat tímto jménem, které však používali všichni muži, chlapci i některé ženy. Většina žen mu říkala Ojanen, což bylo jeho pravé jméno, ale protože měl dříve ve zvyku klít za každým druhým slovem, začali mu říkat Kristus-Ďábel. A toto jméno mu zůstalo, i když později už Boží jméno nebral do úst ani náhodou.

Byl to velký snědý muž s černým strništěm na větrem ošlehaném obličejí a malýma, hnědýma očima, které se smály, anebo byly vážné, přesně podle toho, jak on sám chtěl. Bydlel na kraji vesnice, půl kilometru od silnice v malé chaloupce, kterou postavil jeden napůl šílený člověk. Po jeho smrti chalupa zůstala neobydlená až do té doby, než do vesnice přišel Kristus-Ďábel a do chalupy se nastěhoval. Vyráběl košťata, metly, necky, sáně a vůbec všechno možné, co mohou šikovné ruce vyrobit ze dřeva. Malí chlapci za ním do jeho chalupy ustavičně docházeli a byli by tam snad i přespávali, kdyby z nich nakonec nezačal být unavený a rozzlobený a nedal některému z nich pořádný výprask.

V červenci toho léta u nás na louce Kristus-Ďábel kosil trávu. Pro mě a pro mou matku by to byla příliš namáhavá práce. Nikoli však pro něj. Stál pevně, rozkročen a mírně natočen bokem postupoval dopředu; jeho zarostlá hrud', dlouhé svalnaté paže a velké ruce byly vystaveny slunci. Rozmáchoval se kosou s dlouhou násadou, takže tráva se kolem něj skládala ve velkém oblouku a zůstávala za kosou ležet v úhledných řadách. Jeho nohy zanechaly na pokosené louce dlouhé a přímé brázdy. My s matkou jsme hrabaly. Ale když se večer začaly na nebi sbírat černé mraky, vyrazila matka domů, v ruce šátek od svačiny. Já jsem ještě zůstala hrabat. A ihned, jak matka zmizela za zatačkou, odhodila jsem hrábě; přiběhla jsem ke Kristu-Ďáblovi.

– Přestaň! křičela jsem na něho. – Už toho nech! Věnuj se taky trochu mně...

Ale on si mého křiku zpočátku nevšímal.

– Zůstaň, kde jsi! Seknu tě do nohy, jestli se přiblížíš ke kose..., volal na mě.

– Budu se jen odsud dívat.

Kristus-Ďábel ještě chvíli kosil. Protože jsem však na něho zírала, oči navrch hlavy, brzo ho to omrzelo. Zasekl kosu do země a posadil se vedle mne.

– Můžu si taky zakouřit? zeptala jsem se, když si cpal dýmku.

Pokuřovala jsem z Kristovy-Ďáblovy dýmky. Vypouštěla jsem kouř nosem. Kristus-Ďábel ležel na mezi v trávě a smál se. Přestože mraky přicházející od východu už zakryly polovinu oblohy, paprsky zapadajícího slunce stále ještě pozlacovaly jeho hrud'. Pozoroval mě zpoza přivřených víček. Dostala jsem chuť si s ním zadováďet – jakoby ze zlosti, že se mi vysmívá, jsem po něm hodila dýmku a začala ho štípat. Kristus-Ďábel propukl v řehot, sevřel mě ve svých ocelových pažích a zase pustil. Zvážněl.

– Na takové dovádění už jsi moc velká holka. Potřebovala bys spíš pár na zadek, malá Milko! řekl.

– Žádná velká holka nejsem, řekla jsem.

Zopakoval, co řekl prve.

Tehdy jsem si sedla vedle něj, vlezla mu do klína a šeptala do ucha. Vzal mé malé ruce do svých, takže se v jeho velkých dlaních úplně ztratily. Hladil mě s bojácným pohledem v očích. Prsty, jež byly náhle měkké, se dotýkal mé hlavy, nohou, kolen – mého zadku. Laskal mě všude, a i kdyby mě vůbec nelaskal, z celého srdce jsem cítila, že ho miluji, a sama jsem ho hladila na hrudi a šíji.

– Milko... malá Milko..., třesoucím se hlasem vzdychal pod mnohými dotyky mých prstů.

Naplnil mě soucít a utěšovala jsem ho:

– Kriste... Nebuď smutný. Budu na tebe vždycky pamatovat. Víš přece, že nikoho nemiluju tak jako tebe, řekla jsem.

Odvrátil se ode mě, mačkal mi ruku a vzdychal, až se jeho velká záda třásla. Hladila jsem ho po hrudi, rýpala ho; škrábala jsem silně, až jsem mu vytrhávala jeho černé chlupy. Vzal mou hlavu do svých rukou a líbal mě na ústa – ze rtů mi začala téct krev a na chvíli jsem se polekala, krev však brzo téct přestala. Znovu jsem mu laskala ruce, nohy, šíji... Svlékl ze mě sukni a roztáhl mi nohy. Nejdřív jsem dostala vztek a byla naštvaná, když mi zmáčel břicho svou tekutinou. Pak ji však setřel a zůstali jsme na mezi na svahu Kopce, uprostřed vsi, dokud náhle nezačalo pršet. Tehdy se zvedl a šel pryč – plakal, poznala jsem to z jeho zad, která se třásla. Seděla jsem v prudkém dešti

bez sukňe i bez kalhotek. Kristus-Ďábel odcházal s hlavou svěřenou a styděl se. Když ušel kus cesty, vrátil se zpátky a stoupl si přede mě.

– Obleč si sukni a jdi domů. Matka tě už určitě vyhlíží... pospěš si!

Na mě se nedíval, jen kamsi mimo.

Vtom mě zabořilo u srdce a chtělo se mi plakat. Natáhla jsem si kalhotky, oblékla si sukni a otočila se k němu zády. Chtěla jsem odejít. I já jsem cítila hanbu. Před chvílí bych na něco takového vůbec nepomyslela – a teď jsem se styděla. Přitom jsem už na sobě měla sukni a ještě před okamžikem jsem bez studu byla nahá, ani jsem se nestyděla za své světlé chmýří, které viděl a které zmáčel. Teď jsem se na něho bála pohlédnout.

– Milko. Vezmi si tohle, řekl Kristus-Ďábel.

Vytáhl z kapsy starý stříbrňák a podal mi jej. Vzala jsem ho, rozběhla se pryč a běžela asi kilometr po cestě domů.

Stála jsem ve dveřích.

Moje mysl byla prázdná, ani na tu minci, kterou jsem svírala v ruce, jsem si nevzpomněla, dokud mě na to matka neupozornila. Vzala jsem si z kredence mléko a chléb, najedla se a šla si lehnout za záda matky, do velké postele, do našeho druhého pokoje. Tam bylo bezpečno. Matka si mě k sobě přivinula svýma teplýma rukama, a pak už mi nebyla ani trochu zima. Nepamatuji si to, ale myslím si, že jsem se tehdy modlila:

Milý Bože, do mého srdce vnikl bolestivý trn. Přijď, Bože; vytáhni jej. Neuveď mě v pokušení, ale zbav mě od zlého. Ochraňuj své dítě před hříchem a hanbou, aby matku nezarmoutilo. Dej mi světlo, dej mi čistotu, neboť tvé je království i moc i sláva až na věky věků...

Můj Bože. Tehdy byla má mysl bez viny, tehdy byla má duše bez viny, tehdy bylo mé tělo bez viny. Nyní jsem plná hříchu, plavím se napříč širokými proudy, prodírám se stržemi, nyní rozumím tomu, co po mně chceš. Nyní přišla ta chvíle – čas ve mně dozrál. Nyní tě opouštím, Bože.

2.

Děšť, který se tehdy spustil, trval tři dny. Většinou lilo jak z konve a kapky bubnující na okno se rozstříkávaly do velkých stékajících kaněk, které vytvářely v pokoji přítmi. Jen někdy děšť polevil, ale za celé tři dny neustal ani jednou. Kvetoucí růže pod naším oknem posrážel děšť k zemi. Nehledě na děšť bílé okvětní lístky na zemi zežloutly, ztratily barvu a zašpinily se, neboť po smrti z nich vyšla nečistota. Toho léta byl růžový keř plný květů: na stovky bílých volánků, které svou vůní opájely celý dvůr. Včely v nich bzučely od rána do večera. Děšť je všechny srazil na zem.

Po celý první deštivý den seděla matka u okna, litovala ztraceného času a promoklého sena a občas řekla:

– Na jednu stranu je dobře, že prší. Děšť zemi zkypří a očistí. Kdyby nebylo deště, nebylo by ani slunce. Všechno musí být, malá Milko. Seděla jsem vedle matky a dívala se ven. Na hlavní cestě nebyla ani noha: všichni se báli deště. Venku se lidé pohybovali jenom v nezbytných případech, utíkali zahalení v pláštěnkách nebo cválali přes cestu na koních a hlasitě hulákali. Všichni byli zachmuření, jen malí chlapi měli radost, že se mohou čvachtat v kalužích. Ale dospělí nebyli z deště nijak nadšeni. Překvapil je uprostřed senoseče a většina z nich neměla seno ještě pod střechou.

Matka se v noci mnohokrát vzbudila. Věděla jsem o tom, sama jsem nemohla usnout. Matka se vedle mne převracela z boku na bok, posadila se a naslouchala šumění deště, který dopadal na šindelovou střechu. Děšť neustával. Matka poslouchala. S povzdechem se zase uložila ke spánku, ale hned nato znovu procitla, opět si vzdychla a pokusila se usnout. Usnula jsem teprve nad ránem a spala až do poledne. Matka mě vzbudila.

– Pořád prší... seno shnije. Vstávej přece, Milko! Už je den... pojď jíst...

Když jsem dojedla, poslala mě matka pryč.

– Vezmi si můj kabát. Doběhni se zeptat k Ojanenovi, co by se mělo se senem udělat... co by bylo v tuto chvíli nejlepší. No, běž... bůhví co se stane, když bude ještě pršet a seno, které se jinak letos tak vyvedlo, shnije...

Dala jsem si matčin kabát přes ramena a na hlavu si posadila velkou čepici po otci. Jinak už nebyla k užítku, stejně jako jeho ostatní věci. Měly jsme je v podkroví, kde je plíseň a moli rok od roku více požírali. Matka se na ně tu a tam šla podívat.

Po cestě jsem občas i popoběhla. Celou dobu, co jsem šla ke Kristově-Đáblově chatě, což je skoro tři kilometry, padal k zemi se šuměním déšť.

Když jsem vešla, byl Kristus-Đábel překvapený. Vyřezával zrovna velkou naběračku. Měl ji skoro hotovou, už jen lehkými tahy nožem ohlazoval poslední nerovnosti. Když jsem zavřela dveře, zvedl hlavu a podíval se na mě. Sedla jsem si vedle krbu, ve kterém hořel oheň: červený plamen z hořících odřezků od hoblíku a nože.

-Už jsi to stihla říct matce? zeptal se mě Kristus-Đábel.

– Myslíš si o mně, že všechno hned vyslepičím. Nejsem upovídána tak jako jiní! našťvaně jsem odsekla.

Zasmál se, pak se ponořil do vlastních myšlenek, vyřezával naběračku a nevypadal, že by si mě všimal. Úplně na mě zapomněl. Potom jsem řekla:

– Matka mě posílá se zeptat, co by se mělo dělat se senem. Shnije v dešti?

– To se může stát. Za mokra se nesmí svázat. Je třeba jen čekat, až déšť ustane... nic jiného se teď dělat nedá. Když ho teď svezíš do stodoly, zplesniví, zapaří se a shnije. Takže bude k ničemu. Zatím s tím nemůžete začít. Je třeba čekat... Bůhví kdy déšť skončí...

Kristus-Đábel ze zahnuté rukojeti naběračky odřízl další hoblinu tenkou jako list papíru. Dělal, že si mě nevšímá. Ve svých velkých rukou držel naběračku a nůž jako nějaké hračky: něžně a opatrně. Hnědé oči se pozorně dívaly na naběračku – nikoli na mě. Chtěla jsem ho vzít za ruce a líbat je. V srdci jsem cítila bolest. Seděla jsem vedle krbu, šťourala se v hoblinách a sušila si promoklý kabát. Mlčeli jsme. Venku déšť bubnoval do zdí a do střechy, někdy zesílil, když poryv větru uhodil kapkami o okno. Ze stropu kapala voda na podlahu, kde se tvořily malé kaluže, které prosakovaly škvírami v podlaze.

Občas na mě muž pohlédl. Poznala jsem, že si přeje, abych odešla. Bylo mu to vidět na očích, ale nešla jsem nikam: neměla jsem naspěch, přestože jsem viděla, že je netrpělivý. Seděla jsem tiše na svém místě. Po delší chvíli ticha jsem se ho zeptala, proč neopraví střechu.

– Za slunečného počasí není třeba, za deště to nejde... tak nějak se to přece říká.

– To už jsem slyšela, řekla jsem. – A kromě toho: i za deště to jde...

Kristus-Đábel něco zabručel.

Když jsem u něj byla přes hodinu a naběračku měl hotovou, vyřezal do ní své iniciály a podal mi ji.

– Vezmi si tu naběračku, Milko.

– Děkuji.

Dala jsem si ji za ěadra. Přecházel se po místnosti sem a tam a vypadal už nazlobeně.

– Na co čekáš? zeptal se pak.

– Ohřívám se. Venku je zima. Zebou mě mé malé ruce, odpověděla jsem. – Čekám, až přestane pršet, potom odejdu.

– Nepřestane, odpověděl muž.

Vzal z trámu nové vyschlé poleno, chvíli jej nožem vyřezával a zanedlouho už byl vidět tvar další naběračky.

– Pro koho to děláš? zeptala jsem se.

– Pro sebe.

– Řekni, nemůžu tu zůstat tak dlouho, dokud déšť neskočí, abych nepromokla?

– Nemůžeš.

– Tak půjdu...

Práskla jsem dveřmi a s pláčem se vydala domů. V noci jsem zase nemohla usnout. Matka sice spala, ale také sebou neklidně házela.

Následujícího dne byla matka už zoufalá. Stále kontrolovala, jestli déšť neustal. Už? Lije tak

divoče, že by už mohla být tahle průtrž tou poslední? Matka chodila po domě sem a tam, nic jiného nedělala, neboť byla v myšlenkách na louce u sena. Začala vykládat něco o předešlých letech, kdy pršelo skoro každý den. Jak nešťastné to bylo léto, jak smutná to byla nálada, když jsme po takovém létě čekali zimu. I já si to dokázala představit. Když už pršelo druhý den, byla jsem nervózní, byla jsem jak na trní, zkoušela jsem si představit, co budu dělat, až bude pěkné počasí.

Při západu slunce je vesnice krásná.

Uprostřed je Návrší obklopené kopci. Na Návrší není jediný statek: jenom pole a mezi nimi březový hájek s několika desítkami stromů. Vesnice leží v kruhu v údolí mezi Návrším a kopci a cesta Návrší obepíná jako páska. Vypadá to krásně.

Chata, kde si hráváme, je na vrcholku Návrší v březovém hájku. Je to stará roubenka, kterou původně postavili jako saunu. Na Návrší je také studna, ale ta je již zavalená a zanesená. Do chaty si děti z vesnice chodívaly hrát na schovávanou, na slepou bábu a další hry. V kládách jsou vyřezány široké okenní otvory, přesto však i v parných dnech je v chatě příjemné šero a chladno. Chtěla jsem tam zajít hned, jak přestane pršet.

Děšť ustal teprve po třech dnech. Druhý den poté, co děšť ustal, silně foukalo: slunce se moc neukazovalo. Kristus-Ďábel šel pokosit zbytek louky. Společně s ním a s matkou jsem obracela mokré seno; Kristus-Ďábel si prozpěvoval, jako by se nic nestalo, a rozemával matku svými příběhy, mně však tehdy do zpěvu nebylo. Mračila jsem se tak, až si toho i matka všimla a zeptala se, z čeho mám takovou špatnou náladu. Bylo přece dobře, že děšť nezničil všechno seno, přestože i tak ho byla spousta zničená. Řekla jsem matce, že jsem se přejedla, že mě pobolívá břicho a že se mi stýská po otci. Matka se posadila na chvíli na mez a otřela si čelo.

– Otec má klid. Tam, kde je, se má dobře. Nemáme důvod si stýskat... smutek nám nepomůže. Ta cesta... čeká každého člověka, řekla a znovu vstala.

O pět dní později jsme s pomocí koně z Laanily svázeli seno do stodoly, která byla uprostřed našeho dvora. Vesničané se naší stodole smáli už od té doby, co ji otec postavil, před tím, než jsem se narodila.

– Velkolepá jak Sierkkiniemiho stodola! Tak skutečně znělo jedno pořekadlo. Otec sice zemřel už před několika lety, věhlas naší stodoly však přetrval.

Kristus-Ďábel a matka nosili seno dovnitř a já je sešlapávala na hromadě, která se pod mýma nohama stále zvětšovala a rostla. Když bylo všechno seno pod střechou, šla matka dovnitř udělat kávu a Kristus-Ďábel mi šel pomoci šlapat. Vylezl nahoru. Nepromluvila jsem na něj. Jen jsem pilně šlapala, až jsem se z toho zadýchala. Bylo to však i vzrušením, neboť jsem čekala, co udělá. Nejprve chvíli šlapal seno, pak ke mně přistoupil, posadil si mě ve stohu na klín, hladil mě po nohou a líbal mě na stehnech poškrábaných od drsného sena. Položila jsem ruku na jeho ohanbí a zkoumala je. Bylo měkké a velké, zvětšovalo se a zmenšovalo. Jako by to v mé ruce dýchalo.

– Smíš mi to udělat jako minule... řekla jsem mu šeptem. Ale on vstal, chvíli vztekle skákal a dupal po seně a pak šel dovnitř. Rozbrečela jsem se, a když si na schodech ještě setřásal z oblečení stébla slámy, z kupy sena jsem na něj zakřičela:

– Copak o mě vůbec nemáš zájem?

Neodpověděl, nýbrž beze slova vešel dovnitř a nechal otevřené dveře, abych také šla. Matka na mě ze schodů zavolala, že káva je hotová, ale já jsem zůstala, dokud ven nevyšel Kristus-Ďábel. Slunce zapadlo; bylo už pozdě. Slezla jsem ze stodoly a vyběhla za mužem na silnici.

– Kriste. Počkej!

– Vezmu si tě za muže. O laanilského Aunoa nemám zájem, řekla jsem, když se zastavil.

Vzal mě za ruku, odvedl mě na mez u cesty, mluvil ke mně vážným a upřímným hlasem a při tom mi hleděl do očí.

– Malá Milko, jsi tak mladá... příliš mladá na to, aby sis mě mohla vzít. Ještě tak pět, šest let máš na vdávání čas... během té doby si to rozmyslíš. Najdeš si jiného, hodného muže. Až z tebe bude žena, porozumíš tomu. A i kdybys zůstala stejná..., já tě nechci. Budu žít tak, jak jsem žil doposud... svobodný. Tak je to pro mě nejlepší...

Potom odešel a nechal mě tam sedět na mezi u cesty. Od jihu foukal teplý vítr. Byla polovina července a léto v největším rozpuku, ale moje srdce se z léta netěšilo tak, jak se těšovalo dříve.

Dívala jsem se zdrceně na dovádějící motýly. Třepotali se mezi sebou, jako by tančili – jeden se od druhého odpojil, další se k němu přidal. Přestože už byla téměř noc, linulo se ze smrčiny veselé švitoření malého ptáčka. Vždyť už neprší a země je vlhá a čerstvá a všude znamená příslibu slunného dne. Na to, že je noc, jsem nemyslela. Sešla jsem z cesty a dala se hlouběji do lesa, kde jsem si klekla do mechu. Pokřížovala jsem se a začala se modlit:

– Bože, dej mi lásku, dej mi to, po čem mé srdce prahne. Naplň mou duši vrchovatě čerstvostí ovoce, dej mi květiny očím pro radost. Bože na nebi, ty můžeš... Dej mi, po čem toužím, ale ne tak, aby se to mým malým rukám stalo břemenem, mému srdci bolestí, mé matce starostí. Bože, zbav mě toho proudu bolesti, osuš slzy v mých očích, dej mi lásku...

Poté jsem šla domů.

Matka se ptala, proč jsem si nepřišla vypít kávu a proč jsem byla venku tak dlouho. I chléb s máslem snědli, matka a Kristus-Ďábel. Usmála jsem se na matku a řekla jí, že nemám kávu ráda, protože není zdravá. – Copak nemáš radost, že piju málo kávy, když je tak drahá? řekla jsem. Pak jsme šly spát. Tu noc jsme přemýšlela o tom, jak je dobře, že déšť ustal a že už matka nemusí mít obavy.

3.

První léto, co si pamatuji Krista-Ďábla, muže, s nímž jedni jednali jako s příbuzným a jehož druží pomlouvali, to léto mě poznamenalo. Přišel podzim. Pamatuji si, jak jsem každý večer sháněla naše dvě krávy na noc do chléva. Snad i docela rychle jsem zapomněla na toho muže, který na chvíli do mé mysli vnesl neklid. Toho podzimu jsem se s ním vůbec nesetkala, ani s ním nemluvila. Brzo ráno jsem matce v patách vešla do chléva, posadila se vedle ní a dívala se, jak dojí krávy a v předsíni chléva přes čisté plátno cedí mléko a ještě teplé je nalévá kočce do misky. Kočka nahlas předla, hlavou se otírala o matčiny bosé nohy a matka ji odstrkovala stranou.

– Je to takový tvor, k němuž člověk přilne, řekla matka. – Je potřeba se o něj starat a chovat ho jako malé dítě... potom je spokojený.

Matka sbírala každý den z mléka smetanu a ukládala ji, a když už jí byl dostatek, vzala máselnici, nejdříve ji vymyla vodou a pak do ní smetanu nalila. Po večerech, když už ostatní práce byly hotové, stloukala máslo. Seděla jsem na židli, v ruce jsem obracela otcovy stříbrné manžetové knoflíčky, prohlížela jsem si je a divila se, proč je stříbro tak drahé. Matka tloukla o dno máselnice: smetana šplouchala a občas dírami ve víku vystříkla na podlahu. Matka otřela prstem smetanu, která se vylila na okraj máselnice, a potom ji olízla.

– Jak to jenom cáká!

Dostala jsem za úkol zanést máslo na Laanilu.

Bez ostýchání jsem vešla do velké světnice, byla jsem zvyklá tam chodit, a položila jsem na stůl máslo, které pak hospodyně po nějaké době uložila. Nikdy jej hned ze světnice neodnesla: chtěla ukázat, že u nich může klidně na stole poležet – na Laanile přece netrpí nouzí. Pokaždé, když jsem přišla, mi dala velký kulatý koláč. Vzala jsem ho do ruky, a přestože jsem už byla velká holka, rychle a nahlas jsem jej spolýkala.

Laanilský Auno na mě zíral z rohu světnice a dělal, že čte knihu. Neřekl za celou dobu jediné slovo, ale hned jak jsem vyšla ven, i on vyběhl z domu a pověsil se mi na paty.

– Milko, pojd' trhat kytky. Nebo pojd' me na ryby. Chodím hodně k Rezavému jezeru. Pojd' se mnou. Ostatní děvčata mě nezajímají. Ty jsi, Milko, jiná ...

Věděla jsem však, že chodí plavat s Kaisu Vuontinenovou. Bylo mu patnáct let a byl vysoký jako dospělý muž. Jednou jsem s ním šla za seník, protože tvrdil, že je tam na suché zemi žába. Tam chtěl, abych ho políbila.

– Milko, malá Milko, řekl. Stejným způsobem mě oslovovali dospělí lidé. Přemlouval mě. – Mám

tě rád, Milko. O nikoho jiného jsem nikdy nestál.

Vysmála jsem se mu. Byla jsem naštvaná.

– Kde je ta žába? Co! Kde?

Auno zrudl a styděl se. Tehdy jsem ho měla i trochu ráda: za to, že upadl do rozpaků. Vzala jsem ho za ruku a řekla, že líbání je hřích a že si to předtím, než něco takového udělám, musím promyslet. Potom jsem mu utekla. Běžela jsem domů tak, až se mi lem šatů míhal ze strany na stranu a holá chodidla pleskala o blátivou cestu.

Toho roku nastala zima na konci listopadu a dříve, než země stačila zmrznout, napadla silná vrstva sněhu. To nevěštilo dobrou zimu; staří lidé říkali, že je lepší, když mrazy uhodí dříve, než začne padat sníh. Měla jsem od svého otce lyže, ty, které mi vyrobil, když mi bylo šest let. Dříve pro mě byly příliš dlouhé, ale teď už ne. Do obou otec vyryl mé jméno: Milka S. a rok 1914. Obula jsem si je a s Ullou a Kaisu Vuotinenovými jsem šla na Návrší lyžovat. Chodily jsme lyžovat i dále, a vždy když jsme míjely jeden vrch, dívky se rozplakaly. Na svahu toho kopce předchozí rok zastřelili jejich strýce; patřil k rudým tak jako mnoho jiných mužů ve vesnici.

Stopa vedla od srubu, jenž sloužil dětem na hraní, stále klesala a stáčela se doprava. Byl to dlouhý svah, a přestože nebyl strmý, lyžař zde nabral velkou rychlost. Musela jsem dávat pozor, abych neupadla a nezlomila si lyže. Už nemáš žádného otce, který by ti udělal nové, opakovala mi matka mnohokrát. Někdy chodili na kopec lyžovat i velcí chlapi, kterým již rostly vousy. To pak dívky musely stát stranou a spokojit se s obdivováním jejich divoké jízdy; jinak chlapi dívkám stáhli kalhoty a povalili je do sněhu.

Té zimy matka za peníze, které dostala na Laanile za máslo, koupila v Niemiově obchodě krásnou žlutou látku a po mnoho večerů mě přeměřovala a zkoumala. Pak látku nastříhala a ve večerních hodinách ji pečlivě sešívala. Ještě tehdy, když šaty byly hotové, matka občas uprostřed práce zvolala:

– Milko, vysvleč se. Vyzkoušíme ti šaty...

Svlékla jsem se a oblékla si nové půvabné šaty. Bála jsem se v nich i dýchat. Matka na mě pohlížela s obdivem a hřebenem mi pročešávala vlasy.

– Projdi se v tom, Milko. Tak... jaká je z tebe hezká dívka. Ani princezna se ti nemůže rovnat. Ostatní dívky z vesnice ti mohou jen závidět. Široko daleko opravdu nemáš sobě rovné, i když by se to říkat nemělo...

Svlékla jsem si šaty; matka je vzala, kousek odpárala, opravila a opět jsem si je na zkoušku oblékla. Na letnice si je budeš moci obléct, slíbila matka. – Dostaneš je, až půjdeme do kostela.

Netrpělivě jsem očekávala svatodušní svátky. Trpěla jsem při každém silném mrazu, protože právě mráz mi svým štípáním připomínal, že do jara a léta zbývá ještě hodně času. Jindy se zase zdálo, že zima ubíhá téměř bez povšimnutí. Tak důležitou věcí byly šaty pro nás obě – pro mne i pro mou matku. Dávaly stále nová témata k hovoru i na přemýšlení. Duben nastal po chladném březnu a sněhu už rychle ubývalo. Z okapů kapala voda a zpod vrstvy sněhu se tu a tam začala objevovat holá země. Jednoho jarního dne, když jsem ometala stěny od prachu a pavučin, jsem našla ve štěrbině trámu stříbrňák. Vložila jsem ho tam zpátky a divila se, že jsem na něj už zapomněla.

Již v prvních dubnových dnech bylo vidět, jak se země začala zelenat. Na dvorku vyrážely trsy trávy a člověku připadalo, že to lze sledovat pouhým okem. Každý den jsem otevřela skříň, dívala se na své žluté šaty a jejich jemnou látku ostýchavě hladila. Šaty byly tak dlouhé, že sahaly téměř po kotníky a byly navíc široce založené.

– Už jsi velká holka, malá Milko, řekla matka. – Potřebuješ lepší oblečení. Brzo ti bude čtrnáct ... ten čas ale letí. Co by asi tak řekl otec, kdyby tě teď viděl. Sotva by tě poznal, když jsi tolik vyrostla. Když utekl za hranice, byla jsi ještě malá dívenka...

– Ale v založení musíme nechat dost látky, pokračovala hned matka.

– Ještě porosteš... pak ti je prodloužím.

Slunce hrálo a stopy zimy tály. Cesta ze změnila v blátivou kaši. Šla jsem s Kaisu Vuotinenovou kopat malé žlábký odvádějící vodu z cesty do strouhy. Voda v nich tekla špinavá a hnědá. Často jsme chodily do Niemiova obchodu, který se nacházel na druhém konci vesnice, a když jsme dostatečně dlouho žebrały, dal poloslepý prodavač každé z nás odštěpek kandovaného cukru. Kaisu

byla sice o rok mladší, ale zato vyšší, víc při těle a silnější. Prala se s chlapci, a vzala je po hlavě čímkoli, co měla právě po ruce, když nám chtěli cukr ukrást. Jednou vrazila do Uuni-Alpova syna tak prudce, až upadl na kámen a rozbil si o něj nos. Od té doby měl nos přeražený. Kvůli tomu byl později Uuni-Alpův syn uzavřený a ve dvaceti letech se nakonec oběsil. A jenom z toho důvodu, že měl plochý nos a že o něj děvčata nestála. Byla jsem s Kaisu, když chlapce srazila na kámen. Kopl ji do nohy a Kaisu se rozzlobila. Praštila vytáhlým hochem o zem. Byly jsme leknutím bez sebe. Chlapec ležel vedle kamene v bezvědomí a z nosu mu tekla krev. Uuni-Alpo pak chodil po vesnici, nadával a vyhrožoval, že Vuotinena zažaluje.

Když konečně přišla svatodušní neděle, zavítal k nám časně ráno, hned po východu slunce Kristus-Đábel. Matka ho požádala, aby nás odvezl, a vypůjčila si proto z Laanily ryzku a vozík.

Když Kristus-Đábel dorazil, přichystala na stůl koláče a kávu a pak mě šla do druhého pokoje obléct. Oblékla jsem si žluté šaty a matka mi do hnědých vlasů uvázala bílou stuhu. To byly ale barvy! Byla jsem tak šťastná, že jsem se dala do zpěvu. Vešla jsem do kuchyně, pozdravila Krista-Đábla a potřásla mu rukou: byla přece svatodušní neděle.

Muž měl na sobě oblek a na krku velkou vázanku, stejně skvostnou a prvotřídní, jakou nosil o svátcích hospodář z Laanily. Své kožené holínky Kristus-Đábel vyčistil a naleštil a také si oholil vousy. Uklonila jsem se mu a pak jsem si sedla naproti, abych si také vypila kávu. Matka v černých šatech pobíhala sem a tam, až jí hořely tváře. Nalila nám kávu, nabídla koláče, posadila se vedle Krista-Đábla a mluvila k němu svátečním tónem. Byla přece svatodušní neděle, slušelo se to tak. Muž se smál, až mu ve snědém obličejí zářily bílé zuby.

Když jsme odjížděli, bylo ještě brzy z rána.

Byla bych se do vozíku vyšplhala sama, ale Kristus-Đábel mi chtěl pomoci; nejprve matce, pak mně.

Sám se mrštně a elegantně vyhoupl do kozlíku, aby mohl řídit. Vypadal skvěle, jako ženich. Uháněli jsme vesnicí, až jsme se napojili na konec řady vozů, které mířily ke kostelu. Matka seděla vedle mě a celá rozrušená mi mačkala paži. Tu a tam ukázala na koně jdoucího před námi a na ty, kteří seděli ve voze.

– Podívej se na Miinu! šeptala mi matka do ucha. – Má na hlavě ten prastarý šátek.

Podél cesty zpívali ptáci. Poslouchala jsem je a houpání vozíku mě uspávalo, neboť už druhou noc jsem pořádně nespala. Tolik jsem byla vzrušená z čekání na svatodušní neděli. Černé kadeře na zátylku se Kristu-Đáblu krásně kroutily vzhůru. Občas se obrátil, aby prohodil s matkou pár slov. Smála jsem se na něj. Zapomněla jsem, že mám na sobě ty žluté šaty a že v nich vypadám pěkně. Přestala jsem na to myslet, když se na mě usmál. Zírala jsem na jeho černé kadeře na zátylku a cesta ke kostelu uběhla tak rychle, že jsem to ani nezpůsobovala.

V kostele hučely varhany. Zněly slavnostně a vesele. Farář mluvil zvučným hlasem a šepot lidí byl tak tichý, že si jej ani nepovšiml. Pozorovala jsem oltářní obraz, na kterém byl vyobrazen Ježíš. V kostele jsem totiž nikdy dříve nebyla. Kristus-Đábel s námi seděl ve stejné lavici, hned vedle matky. Šeptem spolu hovořili a pak zase zbožně zpívali.

Po cestě domů jsme moc nemluvili. Ze silnice se zvedal prach, a tak jsme jeli opatrně, abychom se příliš nezaprášili. Vedle cesty u vysoké střemchy Kristus-Đábel zastavil koně, seskočil dolů a ulomil mně a matce po kytici z větviček. Seděly jsme, držely květy v klíně a čichaly k jejich vůni. Potichu jsem si přála, aby byla cesta delší, abych mohla sedět v kolébajícím se vozíku ještě dlouhou dobu. Doma matka zase uvařila kávu. Když jsme dopili, Kristus-Đábel šel odvést koně zpátky na Laanilu.

– Matko, můžu s ním jít odvést koně? Můžu? zeptala jsem se.

– Jen běž, holčičko, řekla matka. – A dávej pozor, ať si neušpiníš šaty...

Sedla jsem si vedle Krista-Đábla, který v jedné ruce držel otěže a druhou mi hladil koleno.

– Můžu jít pak k tobě na návštěvu? zeptala jsem se.

Usmála jsem se, jak nejlépe jsem dovedla.

– Běž pryč. Vždyť ses za mnou ani nestavila.

Kristus-Đábel se na mě smál. Jeho zuby se leskly. Odvedli jsme koně na Laanilu. Poděkovala jsem hospodáři, stiskla jsem mu ruku a uklonila se, až se lem sukně dotkl země. Potom jsme odešli,

Kristus-Ďábel a já, směrem k jeho příbytku. Šel dlouhými kroky vpředu a já jsem poskakovala za ním po kraji cesty, z drnu na drn a po kamenech.

– Teď ti uvařím kávu já, slíbil muž. – Vypil jsem jí u vás tolik, a je řada na mně.

V chalupě měl Kristus-Ďábel uklizeno: odnesl ven vrstvu hoblin ležících na podlaze a dřevěnou podlahu vyčistil, že byla úplně světlá. Umyl okna a dovnitř přinesl smrkové větve. Ve škvírách ve zdi byly větvičky střemchy. V krbu rozdělal oheň, došel pro vodu a pověsil konvici na hák. Plameny olizovaly tmavý povrch konvice, jejíž měděná barva prosvítala jen v několika malých skvrnách.

Posadil si mě na posteli na klín, líbal mě na krku, hladil něžnými rukama a mluvil ke mně jako k malému dítěti. Bylo mi u toho krásně.

– ... kdybys tak byla moje holčička, Milko. Zpíval bych ti krásné písničky. Vyrobil bych ti kolébku a ukládal tě tam ke spánku, kolébal bych tě každý večer... pořád by ti bylo dobře, pořád bys na mě vzpomínala, až bych potom umřel...

– Nikdy nebudu stát o nikoho jiného než o tebe, řekla jsem.

Houpal mě na kolenou.

Káva už vřela, tak jsme vstali a jeden po druhém ji usrkávali z jednoho hrnku.

– Nosila bys květiny na můj hrob, malá Milko. Oplakávala bys mě...

Posadil si mě zase na klín. Dívali jsme se ven z okna. Na pařezu na kraji lesa seděla vrána. Byla velká, stará a šedivá. Mně bylo hned smutno, když jsem se na ni podívala a když jsem si pomyslela, jak nosím květiny na jeho hrob. Kristus-Ďábel si všiml, že jsem z jeho řeči smutná: zvedl mě tak vysoko, až se moje hlava dotkla stropu.

– Pojďme si trochu zazpívat, Milko!

– Upustíš mě, a co pak..., odpověděla jsem.

Začal zpívat a já se k němu hned přidala. Oči mu rozpustile zářily. Už si nepamatuji, co jsme tehdy zpívali – ale bylo to veselé. Když jsme dozpívali, lehla jsem si na postel a chtěla jsem, aby si lehl vedle mě.

– Kriste... pojď...

On mě políbil, pohladil a potichu ke mně hovořil. Zvedl mi sukni a roztáhl nohy, ale pak se ke mně obrátil zády a ruce měl zařaty v pěst.

– Odejdi už, Milko, běž pryč! zašeptal.

– Ještě nechci odejít, řekla jsem.

Pohladila jsem ho po jeho širokých zádech. Líbal mi kolena a stehna, pak mě zvedl do výšky, odnesl na dvůr a tam mě zanechal.

– Teď běž, Milko. Nehněvej se na mě kvůli tomu. Někdy zase přijď.

Zabouchl dveře a já musela jít.

Doma jsem vytáhla stříbrňák zpoza pece, tajně, aby to matka nezpozorovala, jsem si jej prohlížela a přemýšlela, že jej hodím do koše. Usoudila jsem však, že je to přinejmenším dobré stříbro a vzpomínka, a vložila jsem stříbrňák zpět do škvíry v trámu. V noci jsem se pak modlila, přičemž jsem se lokty dotýkala matčiných zad. Oči jsem měla otevřené, neboť i v noci bylo světlo.

Dobrý Bože, v mé hrudi se roznítil nehasnoucí žár a nežádám tě, abys jej zchladil. Nech jej planout. Chci, abys mé srdce naplnil laskavostí a štěstím a abys mi dal jeho. Děkovala bych ti za to, Bože, až do skonání věků, amen...

K tobě jsem se tehdy modlila, Bože, před tebou jsem padla na kolena a žádala tě, abys byl mým ochráncem. Tobě jsem svěřila cit svého srdce, bolest svého srdce i trápení svého srdce. Do mé hrudi jsi vtiskl zármutek jako planoucí a spalující znamení, svými rty jsi mě, Bože, nepohladil. Odletěla jsem již daleko, nyní jasně vidím tvou tvář, Bože...

Tu noc se mi nepodařilo usnout. Bděla jsem ve své posteli a dívala se mezerou mezi závěsy na nebe, které rychle bledlo a jasnilo se. Po obloze podél okna pomalu pluly fialové mraky. Svítání zbarvilo jejich břicha do růžova. Větve stromů vypadaly z okna proti rannímu nebi černě. Přes

slabou látku záclon začaly prosvítat první sluneční paprsky. Pak jsem teprve usnula.

4.

Byl čas senoseče. Kristus-Ďábel k nám přišel s kosou přes rameno a zpíval si písničku. Po svatodušních svátcích jsem ho viděla jen dvakrát. I matka k němu jednou zašla.

Vydali jsme se na louku. Kristus-Ďábel kosil, prozpěvoval si a s matkou se smáli. Na mezi jsme upíjeli podmáslí z jedné nádoby. Matka večer odešla dříve než my, aby nám připravila jídlo. I letos řekla, že muž může jít s námi. Tehdy za mnou přišel a povalil mě do kupky sena. Přestože jsem ho milovala, vzpírala jsem se mu. Toho léta se na mém těle objevily první známky, podle nichž jsem mohla soudit, že se ze mě stává žena. Sedávala jsem v sauně a sušila nad kamny krev. Plakala jsem, neboť jsem si myslela, že je to následkem toho, co se stalo předchozího léta.

– Milko, ty už mě nemáš ráda? zeptal se mě Kristus-Ďábel.

Pohládila jsem ho po ruce a usmála se na něj.

Mám tě ráda, ale ne tak jako předtím... už nejsem taková jako dřív...

– Jaká tedy jsi?

Na to jsem nedopověděla.

Kristus-Ďábel se usmál. Tiskl mi ruce a hladil mě po hýždích. Povalil mě do kupky sena a strhl mi kalhotky. Já už se ani nestyděla. Rozepnul si své kalhoty, lehl si na mě a líbal mě na šíji. Ale nebylo to jako minule, nýbrž do mě vnikl, až jsem se rozplakala, sténala jsem a cítila, že se na tom místě roztrhnu. Napadlo mě, že jsme k sobě tak pevně připoutáni a že se ode mě nemůže nikdy sám odtrhnout. Přivřela jsem oči a ani nedutala. Nikdy jsem nebyla tolik vyděšená, ale můj strach byl zbytečný. Bolest ve mně postupně slábla, on změkl a zvedl se. Celé mé tělo znecitlivělo a zdřevěnělo: postavila jsem se na vratké nohy a všimla si, že zase krvácím. On byl potichu, stál přede mnou a vypadal rozrušeně. Mé srdce bylo otevřené; nikdy jsem si o něm nic špatného nemyslela. V kupce trávy jsme leželi dlouho.

– Mám k vám jít na oběd, Milko? zeptal se mě tiše.

Chytla jsem ho za paži.

– Přijď. Nezlobím se na tebe. Samozřejmě vím, že nejsi jako ostatní muži. Chceš to i ono... já ti však všechno dám, řekla jsem mu.

Oblékla jsem si kalhotky, trsem trávy si otřela krev ze stehen a strnulá odcházela. Ve studni jsem si umyla ruce i obličej.

Matka nadšeně pobíhala po chalupě, nikdy předtím jsem ji neviděla pracovat s takovým zápalem. Na každý pohled i na každé slovo Krista-Ďábla odpovídala zvonivým smíchem, podstrojovala mu, že tolik jídla by nedokázal nikdy sníst. Když dojedl, posadil se na chvíli a pokuřoval z dýmky. Taky jsem pookřála, když jsem viděla matčiny červenající se tváře.

Večer, když už muž odešel a byl čas jít spát, mi matka řekla:

– Dohodla jsem se s Ojanenem... přijde dát naši chladnou komoru do pořádku... zútulnit ji. Přemýšlela jsem o tom, že máme příliš málo pokojů... ty už dospíváš, budeš potřebovat svůj vlastní. Tam pak můžeš bydlet a spát sama. Ani za to nic nechce. Udělá to jen za stravu...

Když jsem si šla lehnout, měla jsem dobrou náladu.

– Dostanu tedy svou vlastní postel? zeptala jsem se matky.

– Dostaneš, to víš že dostaneš, malá Milko.

Tráva byla rychle posečena. Počasí nám po celý čas přálo: bylo sucho a ani jednou nezapršelo.

Když senoseč skončila, přišel k nám Kristus-Ďábel s pilou, hoblíkem a sekerou. Hromadu fošen, která byla za saunou vyskládaná do úhledné hranice, rozebral a já jsem mu s tím pomáhala. Nosila jsem prkna dovnitř a dělala i ostatní práce. Dostala jsem kladivo a přitloukala fošny na zeď. Měl to být pěkný pokoj, takže trámy nesměly vyčuhovat z omítky ven.

Když byla hotová i podlaha, začal mi Kristus-Ďábel vyrábět postel. Hladce ohobloval prkna, sklížíl je, pelest v hlavách vytvaroval do krásného oblouku, nožem do ní vyryl květinový reliéf a na krátké

sloupky vztyčené v rozích postele umístil dřevěné koule. Když byl hotov, zašel si do chalupy pro barvu a natřel postel na tmavě červeno. Do pokoje jsem nesměla několik dnů, dokud barva nezaschla. Na čerstvém nátěru by se mohla zachytit špína a hobliny. Procházela jsem se venku a se mnou také Kristus-Đábel, pokud zrovna nebyl s matkou na louce. Ale když barva zaschla a postel byla hotová, vzala jsem do podpaždí velký černý polštář a šla ji vyzkoušet. Byla pro mě příliš velká, ovšem počítalo se s tím, že ještě porostu. Kristus-Đábel mě z postele vyhnal, sám se na ní natáhl a nechal mě, abych si mu sedla na břicho. Matka se na nás ze dveří dívala a smála se. Hopsala jsem muži na břicho. Na zadku jsem přes jeho kalhoty cítila, že by chtěl se mnou zase jít na louku do kupky sena, ale dělala jsem, jako bych tomu nerozuměla.

– Milce teď přijde taková vlastní krásná postel vhod, řekla matka.

– □cpojďte k jídlu, výrobci postelí...

V noci spal Kristus-Đábel v naší sauně – proč by měl nachodit zbytečné kilometry sem tam, když bylo potřeba, aby k nám ráno opět přišel. Večer si tam lehl na lavici a vedle sebe postavil holínky. S dýmku v ruce zíral do stropu. I já jsem si tam šla sednout. Šmátrala jsem rukama, abych ho našla – potěšilo ho to. Malá sauna byla plná kouře, který ve velkých oblacích vycházel z jeho nozder a z hlavičky zapálené dýmky. Matka přišla do sauny také, sedla si na lavici, štípala Krista-Đábla do ucha a vyhubovala mu.

– No, to se podívejme, jsou tady o samotě a o mě se nestarají, nezbedníci..., řekla matka.

Když se připozdilo, popřály jsme muži dobrou noc a šly si lehnout. Po nějaké době jsem se však vzbudila. Ležela jsem bez pohnutí. Matka vstala z lůžka a v noční košili se vkradla do sauny. Ani nevím, kdy se vrátila. Spala jsem.

Pak od nás Kristus-Đábel odešel. Pokoj byl hotový. Zatím jsem se do něj nestěhovala a matka by mě ani nenechala.

– □cna to máš dost času, však se taky jednou osamostatníš, drahá Milko. Můžeš tam spát už od léta, tuto zimu ještě přečkáš za matčinými zády, řekla mi.

A za matčinými zády mi bylo dobře.

V zimě k nám chodil Kristus-Đábel často, někdy i přespal v novém pokoji, kde na stěnách visely tkané koberečky a na oknech nové bílé záclony. Na podlaze byly koberce a na posteli ležel přehoz, který matka upletla. Když bylo špatné počasí a sněžilo, matka říkávala:

– Nu, co... máme přece volný pokoj. Zůstaň na noc.

Kristus-Đábel zůstával. Matka u něj sedávala v novém pokoji. Hodně si povídali. V rohu stolu dlouho do noci hořela svíčka. A často, když se matka plížila za mužem do nového pokoje, jsem se probouzela. Usoudila jsem, že ho má ráda, když se jí u něj tak líbí a když vyhledává jeho společnost. Usínala jsem a měla jsem radost z toho, že matka nemá špatnou náladu a že není smutná. Ráno pak matka pobíhala sem tam, tváře jí plály radostí a Kristus-Đábel se na ni spokojeně díval. Muž u nás vypil ranní kávu a v jitřním šeru odjížděl na lyžích do své chalupy.

Tu zimu k nám kromě Krista-Đábla začal chodit ještě jiný host. Často přicházel, až když se připozdívalo a nastával tmavý zimní večer. Poté co z bot oklepal sníh o práh, vstoupil dovnitř s hlavou důstojně vztyčenou. Rozhlédl se a řekl Pozdrav pán Bůh. Když matka nesla na stůl, brala rovnou tři misky. Host si k nám bez zvláštního pobízení přisedal, požehnal jídlo, povečeřel, a když stolování skončilo, přečetl ještě modlitbu. Býval kantorem při okresním kostele. Když mu zemřela žena, vzdal se svého úřadu a letos v zimě se přestěhoval k nám do vesnice, protože odtamtud pocházel. Byl skoro plešatý, jen na skráních měl bílé chomáčky vlasů. Viděl špatně, a když procházel vesnicí, často zakopával. Když u plotny nadzvedával pokličky a čichal k jídlu, jako by byl u nás doma, strčil pokaždé svůj nos téměř až do hrnce.

Matčin kancionál, který dříve ležel uschován v truhle, byl odtamtud vytažen a vystaven v novém pokoji, na stole na bílém ubruse.

Jednoho dne v únoru k nám přišel Kristus-Đábel a přivezl houpací židli. Vyrobil ji pro matku jako dárek a teď ji nesl dovnitř, přímo do nového pokoje. Kantor Malström tam seděl s matkou, mluvili o víře a jiných věcech.

– Aaa, Ojanen nese houpací židli. Nechali jste si ji opravit? zeptal se kantor.

Kristus-Ďábel postavil židli doprostřed místnosti, posadil se na ni a houpal se.

– Právě jsem ji vyrobil, je to nová židle. Tady se v ní teď houpu poprvé...

Kantor se na Krista-Ďábla podíval nelíčeně užaslým pohledem.

– Aha. Pěkná židle. Můžu ji vyzkoušet?

Kantor se na židli posadil a rozhoupal se. Byla natřená na stejnou tmavě červenou barvu jako postel. Dívala jsem se na židli s úžasem a ode dveří vrhala zlé pohledy na kantora.

– Židli jste přinesl, tak abyste snad šel, řekl kantor. – Chtěl bych něco tady paní...

Kristus-Ďábel stál uprostřed místnosti. Jeho široká ramena byla neohrabaně předkloněná a v této pozici vypadal bezmocně. Podíval se na matku a pak na mě. Matka neřekla nic, jen svésila hlavu.

Když Kristus-Ďábel odešel, kantor mi řekl:

– □c A Milko, panenke... běž i ty. Chci něco říct tvé matce.

Šla jsem kolem kantora, pokyvovala hlavou a spěchala k oknu. Kristus-Ďábel odcházel svižným krokem po cestě, táhl za sebou sáně, na kterých přivezl houpací židli. Chtělo se mi za ním běžet a něco mu říct, ale nešla jsem, protože jsem z pokoje slyšela kantora, který promlouval k matce. Zaslouchla jsem, jak se matky ptal, jestli by si ho vzala za muže. Matka odpověděla tichým hlasem: řekla, že si to musí rozmyslet a že je to těžké rozhodování, odpovědět může až po měsíci.

– □c je to závažný krok, zaslouchla jsem, jak říká kantor Malmström. – To se skutečně musí promyslet. Rád počkám. Doufám přesto, že svolíte, aby nám Bůh požehnal...

Matka s kantorem potom vyšli z nového pokoje. V komíhající se světle zářil kantorův obličej pýchou i spokojeností, muž bouchal pokličkami od hrnců a štípl kočku do ocasu.

– Co bys, panenke, řekla tomu, že by se ze mě stal tvůj otec? zeptal se kantor na odchodu.

– Dobrou noc, kantore Malmströme, řekla jsem, jak mě to matka učila, a zavřela jsem za ním dveře. Matka toho moc nenamluvila.

Ještě před spaním šla do nového pokoje, v rohu stolu zapálila svíčku a posadila se na houpací židli. Stála jsem u dveří a dívala se, jak se v ní houpe. Vypadala tak zamyšleně!

– Není to krásná židle? řekla.

– Je, je... krásná, a jak. Snad se jen Ojanen kvůli kantorovi neurazil, pravila matka.

Světlo svíčky se tříštilo o stěnu, kde se tetelily tmavé a světlejší stíny, střídavě se zvětšovaly a ztrácely a obraz matčiny rozložené siluety se vlnil na zdi. Matka seděla v židli dlouho, ze stolu si vzala kancionál, vybrala si žalm, tiše zpívala a soustředěně se přitom dívala do knihy, třebaže ve světle svíčky neviděla a i jinak četla špatně. Pak rozevřela ruku, knihu odložila a vzala mě do náruče. Skoro jsem usnula, jak jsme se tiše pohupovaly v šeru v novém pokoji. Matka se vážným a tichým hlasem rozpovídala a svíčka pomalu dohořívala, až z ní zbylo jen co by se za nehet vešlo.

– Je ti skoro patnáct, Milko... už jsi velká dívka. Máš taky právo do toho mluvit. No, řekni, Milko, přála by sis... chtěla bys, aby byl kantor Malmström tvým otcem? Chtěla bys, abych si ho vzala, Milko?

– Nechci, řekla jsem, ačkoli jsem věděla, že není dobré, když takhle o kantorovi mluvím.

Matka uhnula pohledem.

– Ani já ne, Milko. Řeknu mu... ať si hledá jinou ženu...

Matka odhodlaně vstala a spustila mě z klína na zem. Šly jsme spát.

Následujícího dne se matka každou chvíli podívala z okna a vyhlížela Krista-Ďábla. I já jsem ho očekávala. Ale nebylo po něm ani vidu ani slechu. Když jsem při večerním dojení stála vedle krávy, dojila a hladila ji, matka plakala. Slza, dvě ukáply do vědra. Ve světle lucerny jsme mléko na schodech chlěva scedily. Vedle nás kočka mňoukala a hlavou se mi otírala o nohy. Pak matka řekla:

– To není dobré, malá Milko... že nás Ojanen nechal kvůli kantorovi. Nazuj si lyže a zajď mu říct, ať k nám přijde... že s ním chci mluvit. Kdo pokosí trávu, když si ho rozhněváme? Když si jen pomyslím... A kdo to udělá lépe než Ojanen? V tom to je... nikdo se mu nevyrovná. Běž, Milko...

Na hlavu a kolem ramen jsem si uvázala matčin šátek, popadla lyže a vyrazila. Byl temný večer. Na nebi mohl člověk rozeznat jen několik hvězd. Sníh tajemně zářil a vydával neurčité bledé světlo. Unavená a zpocená jsem se ubírala k cíli, ve tmě se lyžovalo špatně a bázeň udržovala mé tělo neustále v napětí. Srdce se mi strachem třásl, když jsem mýjela velké smrky, které rostly u laanilského seníku, napravo od cesty. Do toho seníku se ukládali nebožtíci, než je pochovali.

Z chalupy Krista-Đábla prosvítalo ojiněnými okny slabé světlo. Opřela jsem lyže o zed'. Opatrně jsem otevřela dveře a vešla dovnitř.

Kristus-Đábel spal na posteli. Měl na sobě kožich. Ruka mu visela z postele, prsty se dotýkala podlahy. Ve spánku vypadal divně a cize. V ohništi čadila zetlelá bříza. Dávala trochu světla, jež jsem viděla poblikávat v okně. Vhodila jsem do ohně hoblíny, aby plamen hořel jasněji. Otřela jsem sních ze svých bot, sundala si šálu, sedla si na postel a vzbudila Krista-Đábla.

– Milko, to jsi ty? řekl. – Není teď noc? A tvá matka... co tomu říká?

– Je ještě den. Teprve čas večerního dojení, odpověděla jsem.

Vstal, vzal si sušené maso, žvýkal ho a zapíjel z naběračky vodou. Zamyšleně se na mě díval.

– Matka se na kantora zlobí..., začala jsem.

– Takové věci neříkej, zabručel Kristus-Đábel a mávl rukou.

– Přijď k nám. Matka tě o to prosí!

– Přijdu. Copak jsem řekl, že nepřijdu? Přijdu zítra. Matka mi chce určitě poděkovat za tu židli.

– Je to krásná židle, řekla jsem.

– To jo. Vyrobil jsem ji pro tebe, malá Milko.

Muž odložil naběračku, přistoupil ke mně a políbil mě na rty. Chtěla jsem, aby mě znovu políbil, ale odtrhl mě od sebe. Okamžik stál a díval se jinam, potom zase opatrně položil ruku na můj pas a hlavu tiskl na mou hrud', do toho místa, odkud vyrůstala měkká prsa.

– Mám tě ráda, Kriste..., řekla jsem tiše.

– I já tě mám rád, odpověděl.

Potom jsme zas mlčky seděli, usmívali se na sebe, navzájem se laskali. Kristus-Đábel mě velkýma rukama něžně tiskl, já jsem ho malými prstíky hladila. Svlékl mi kabát, vyzul mi boty, stáhl ze mě punčochy.

– Je ti zima, malá Milko? zeptal se.

– Ne! Není. Můžeš dělat... pamatuješ si přece: tehdy. Víím, že to chceš.

– A ty sama to nechceš?

– Já to vydržím... neumřu na to...

Položil mě na postel: lehl si na mě. Líbal malá prsa, až byla vlhá a polibky je zase sušil – uchopil mě a vešel do mě jako tehdy na louce v době senoseče. Neplakala jsem, třebaže jsem na chvíli ucítila bolest, ta však odešla. Když do mě vnikl podruhé, plakala jsem, ale ne proto, že by to bylo bolestivé, ale protože mi bylo dobře. Objímala jsem ho kolem krku, okolo paží i ohanbí, tím dobrým místem bych mohla naplnit svá ústa. Byla jsem z toho omámená: chutnalo to solí a potem... Když si na mě lehl potřetí, byla jsem vysílená, ochabla jsem a usnula. Mé tělo bylo šťastné, smáčené potem. Přikryl mě kožichem, lehl si na mé boky a nechal mě spát. Vzbudil mě, když už bylo pozdě večer, a podal mi šaty, abych si je oblékla.

– Tady, malá Milko... musíš jít.

Jela jsem domů jako ve snu. Velkých černých smrků, které nade mě u cesty skláněly své vysoké koruny, jsem se nebála. Lyžovala jsem jakoby ve spánku, zapomněla jsem na seník i na strach.

– Byla jsi dlouho pryč, řekla matka.

Tázavě se na mě podívala. Vytušila jsem, že mě s napětím očekávala.

– Nezlobí se, řekla jsem matce. – Zítra k nám zajde...

– Díky Bohu, Pamatuj si, malá Milko... je to dobrý muž, lepší než kantor, ať je mu Bůh milostiv!

– Vyprávěl mi všelijaké staré příběhy..., řekla jsem.

Matka se pousmála, šla si lehnout a já jsem se plížila za ní. Vzala jsem si do náruče kočku a v posteli ji tiskla k sobě. Bylo mi tak dobře, že jsem pohybovala rty a kočce neslyšně vyprávěla o Kristu-Đáblu:

– Micinko... kdybys tak věděla... kdybys tak tušila, jak dobrý může některý člověk být. Jistěže jsem ráda, že nejsem kočka... ale snad i ty někdy dostáváš něco dobrého, každý den ti dávají teplé mlíčko. Každá kočka se nemá tak dobře jako ty... a kéž by se i má matka jednou tak měla. Ale ona by řekla, že to je hanebné, a nedovolila by mu to udělat...

S kočkou schoulenou v podpaždí jsem usnula.

Ráno vstala matka brzy. Vytřela podlahu, do spárů nalila kbelík vody, až jsem se lekla, že tam zamrzne. Ale když matka pořádně zatopila, voda vyschla. Podlaha byla čistá a bílá. Venku jsem ve sněhových závějích vyklepala koberce a provoněné svěžím vzduchem a zimou jsem je rozprostřela po podlaze. Očekávali jsme Krista-Ďábla.

Přišel večer, nebe se už pozvolna šelo. Matka zvesela vyšla na schody muži naproti, podávala mu ruku a vedla ho dovnitř. Čepici a palčáky pověsila Kristu-Ďáblovi na věšák. Neustále k němu mluvila, omlouvala se za kantora, se slzami v očích mu děkovala za houpací židli. Muž přecházel po podlaze sem tam, podrážky jeho holínek přitom vrzaly. Hladil mě po vlasech a říkal, že ze mě bude krásné děvče. Pojedl s námi dušené telecí. Dával mi kosti, abych z nich vysála morek. Když se setmělo, prosila ho matka, ať zůstane, usmívala se na něj a ze skříně mi podávala schovaný kynutý koláč z pšeničné mouky. Potom odešli do nového pokoje, já jsem dožvýkala koláč a šla spát. Neslyšela jsem, o čem mluví, protože snížili hlas. Ovšem cítila jsem se v bezpečí, když byl Kristus-Ďábel pod stejnou střechou. Matka byla v novém pokoji po celou noc. Poznala jsem to ráno, jakmile jsem se probudila; matčina strana postele zůstala chladná.

Kristus-Ďábel a matka se na sebe ráno smáli. Matka oslovovala muže Ojanen a ten den nám Kristus-Ďábel naštipal dříví. Měla jsem z toho radost – po celý rok to byla totiž moje práce.

5.

Na sklonku zimy jsem často jezdila na lyžích do chalupy za Kristem-Ďáblem, a to i přes den, aby se matce po mně zbytečně nestýskalo a nedělala si kvůli mně starosti. V některých dnech byl Kristus-Ďábel smutný a sklíčený. Sedával dlouhou dobu na posteli, hlavu měl v dlaních a zíral na trám ve zdi. Ale když jsem ho utěšovala, pookřál a lehl si se mnou do postele. Jindy býval zase veselý. Prozpěvoval si, něco hobloval nebo vyřezával. Když jsem se ho v takových dnech dotkla, stáhl se do sebe, poslal mě pryč a sám pak v chalupě vzdychal. V březnu jsem k němu chodila skoro každý den – v té době k nám docházel méně často. Matka na něj večer čekávala, nachystala mu na stůl šálek kávy, on však obvykle vůbec nepřišel.

Všude se začínaly ukazovat známky jara. Sníh pod slunečními paprsky tál a na střeše chléva se objevovala holá místa, na nichž prkna zvlhlá roztátým sněhem přes den vysychala. Mezi střešními prkny se prosvítaly trsy trávy. Byly špinavě zbarvené, zima je umožnila. Po oknech stékala voda. Když u nás Kristus-Ďábel přespál, bývala matka po ránu veselá. Takový den si při práci pobrukovala, a když jsem jednou zametala podlahu, řekla mi:

– Kdoví, malá Milko... snad se ještě i vdám. Možná budu mít během let ještě dítě a ty malého bratříčka...

– Pomyslíš na kantora? zeptala jsem se.

-Ale ne, kostelníka nechci a faráře nedostanu. Vezmu si někoho mnohem lepšího. Dá-li Bůh...

Matka jakoby vzdychla, potom se však zasmála.

Obě dvě jsme napjatě očekávaly, kdy si k nám kantor Malström přijde pro matčinu odpověď, protože po té nabídce k sňatku se u nás nestavil ani jednou: liška podšitá! Doufal, že se nám po něm začne stýskat, a matku si tak chtěl pro sebe pojistit. Nevydržel však o svých plánech ve vsi nemluvit.

Když jsem přišla na Laanilu s máslem, hospodyně mi řekla:

– Tak se, Milko, proslýchá, že budeš mít nového otce, a navíc dobrého otce, jen jestli si takového vůbec zasloužíš... avšak co já vím. Úctyhodný člověk to každopádně je.

– Ale jak jsi jen vyrostla do krásy, Milko..., dodala nakonec.

Z konce lavice se na mě zašklebil laanilský Auno, ze kterého vyrostl vysoký, světlovlasý mladík. Bylo mu už sedmnáct a chystal se na konfirmaci.

– Kantor matku nezajímá, vyštěkla jsem nazlobeně jak na hospodyně, tak na Auna, který byl už skoro dospělý a odvažoval se mi vysmívat.

– Ale zajímá... to víš, že zajímá, a hodně, řekla hospodyně.

– Nezajímá! řekla jsem ještě ve dveřích namísto sbohem.

– Je to starý slepý dědek.

Práskla jsem dveřmi a pelášila domů. Auno za mnou vyběhl a volal na mě, ale byl tak líný, že se mě ani nesnažil dohonit. Vyprávěla jsem matce, že už se ve vesnici o kantorovi a o ní mluví.

– Když dovedou mluvit, mohli by snad umět i držet jazyk za zuby. Však se dočkají, až kantor uslyší mou odpověď, vysmívala se matka.

Dny ubíhaly a všude se ohlašovalo jaro. Když jsem se pak jednoho dne na začátku dubna podívala ven z okna, uviděla jsem přicházet kantora. Od doby, kdy u nás byl naposledy, uběhl více než měsíc.

– Matko, jde k nám kantor!

– Však si dal také na čas...

Matka mu vyšla naproti na schody, mluvila k němu jízlivě a ani ho nepustila dovnitř. Kantorovy bledé tváře zrudly, přešlápl z nohy na nohu, založil si ruce na hrudi a hleděl na matku důstojně a jakoby svrchu, přestože oba stáli na schodech.

– Zvážila jsi pečlivě svou odpověď, vdovo? zeptal se kantor Malström matky.

– Ano, zvážila. Už s tím nic nezmůžete. Myslel jste si snad, že si Vás vezmu? Možná je moje rozhodnutí chybné, ale podle mě jste příliš starý na to, abyste ještě nezbytně potřeboval ženu kvůli svým tělesným žádostem. Ani já už ve své hrudi nepocit'uji to, čeho je potřeba při vstupu do manželství. Teď je jaro, ale i když jste snad počítal s tím, že Vám to skýtá vhodnou příležitost, protože jsem už dlouho bez muže a právě na jaře ženy po mužích nejvíc touží – já Vás přesto nechci. A upřímně řečeno, nevěřím, že mnoho jiných vůči Vám cítí nějakou náklonnost...

Kantor byl z matčiných slov celý zmatený, s úklonami vycházel z našeho dvora a důstojným hlasem mumlal:

– Ach tak, ach tak...

Matka zavřela dveře a vešla dovnitř.

Myslela jsem, že se bude smát, ale ona se nesmála. Setřela si z očí slzy, šla do nového pokoje a posadila se do houpacího křesla.

– Takhle odmítnout kantora! Jestlipak i já dostanu košem? zašeptala.

Postavila jsem se vedle ní, hladila ji po tmavých vlasech a utěšovala ji.

– Koho bys tedy chtěla? zeptala jsem se.

– Však uvidíš, dá-li Bůh. Celé to závisí jen na něm, pravila matka.

Po večerním dojení jsem matku nechala o samotě. Na dvoře stála ztemnělá stodola, z níž byl vidět pouze její velký a černý obrys. Vešla jsem do ní, klekla jsem si do sena a cítila jeho silnou omamnou vůni prostupující mé ruce a nohy, oči, tváře, mé všechno... Tam jsem se o samotě modlila.

Bože, ty na nebi zkoumáš mé cesty, bydlíš v mém srdci,. Bože, vlož radost v matčinu hrud', dej at' se její oči rozzáří štěstím. Setři jí slzy a neupírej jí to, co si přeje, nezbraňuj jí v tom a mně dej to, co chci já. Nech mě spát vedle toho, jehož mé srdce miluje. Děkuji ti, Bože, za dobré dny a ochraňuj mě od zlého. Ty tomu chceš, děj se tedy tvá vůle. Tebe miluji z celého srdce.

Tehdy byla moje duše čistá, tehdy bylo mé srdce jakoby zabalené v plátně, tehdy bylo zlo skryto. Teď už jsem zakusila smutek, bolestí jsem zkrotla, mnohým jsem řekla sbohem, své nejdražší jsem ztratila, nejmilejší jsem pohřbila. Tímto se s tebou loučím...

Klečela jsem v seně ještě dlouho poté, co jsem se domodlila. V seně zašustily myši, venku straka se vznesla, kterou vyrušila kočka, a usedla na břízu. Vstala jsem, ze sukně jsem si setřásla seno, vyšla jsem ze dvora a šla mokřým sněhem na Návrší. Šla bych ke Kristu-Đáblovi, ale byla jsem málo oblečena – bála jsem se, že nastydnou, protože k jeho chalupě to byly tři kilometry. Ale z Návrší, z velkého okna vyřezaného v kládách chaty, kde jsme si hrávali, bych uviděla oheň, který svítil v jeho okně. Srdce mi svírala bolest kvůli matce. V chatě na Návrší jsem se posadila na špalek, třásla jsem se zimou a horlivě se modlila, ale už si nevzpomínám, co jsem tehdy říkala, protože toho večera byly moje myšlenky roztěkané: zmatené a těžkopádné.

Přišla jsem domů až skoro v noci.

Matka stála u okna.

– Nesmíš chodit ven jen v takovém lehkém oblečení, moje malá Milko. Vždyť se úplně chvěješ. Vezmi si na sebe kabát, aby ses zahřála, řekla.

Posadila jsem se ke krbu; matka zapálila oheň. Ohřívala jsem si u něj ruce.

– Mami, vezmi si někoho, abych měla otce..., zašeptala jsem matce do ucha, když jsme šly spát. Neboť jsem se tehdy cítila jako malé dítě, i když mi už bylo skoro patnáct.

6.

Přišlo jaro a každým dnem bylo cítit, že léto je blíž a blíž. Růžový keř pod naším oknem se napřímil zpod tíhy zimy a připravoval se na léto, kdy opět jeho větvičky ponosou volány a kadeře květů. Blátivé louže na našem dvoře vysychaly, o něco pomaleji mizely i z cesty do vesnice. Jednoho dne v polovině května probíhal u nás velký úklid. Bylo chladno: od západu foukal silný vítr. Vynesly jsme peřiny ven, na dvoře jsme je nechaly vyvětrat, vyklepaly jsme koberce a vymetly a umyly podlahu. V domě bylo pusto a prázdné, dokud jsme do něj nenanosily zpátky věci a nábytek. Světnice, ložnice a nový pokoj pak vypadaly opět jako nové. Když matka začala ze stěn a od stropu dlouhým koštětem ometat prach, šla jsem a ze zdi vydolovala svůj stříbrňák. Nosila jsem ho v kapse, dokud úklid nebyl u konce, a pak jsem ho zase schovala. Večer jsme na ohni uvařily kávu. Seděly jsme u stolu a popíjely ji k čerstvě upečené buchtě. Matka vypadala šťastně.

– Když se někdo dožije patnáctého roku, musí být v domě čisto. Když je ti k patnácti, malá Milko, přestáváš být už dítětem.

Druhý den byla neděle – den mých narozenin. Na nebi svítilo sluníčko, ptáci na stromech štěbetali. Večer k nám přišel Kristus-Ďábel. Nevěděl, že mám narozeniny. Prohrbával se v kapse a snažil se najít něco, co by mi mohl dát, ale měl s sebou jen dýmku a váček s tabákem.

– Přijď zítra večer ... přes den ti udělám dárek, řekl Kristus-Ďábel.

Pomohl matce nanosit do sauny vodu na praní.

Matka k němu mluvila s úsměvem na rtech:

– Na nás si nikdo nevzpomene, jenom ty, Ojanene. Jiní vesničané sem zajdou jen tehdy, když něco potřebují. Ty jediný k nám chodíš jako přítel...

– Také já sem chodím, protože něco potřebuji, řekl muž.

Jaký to byl dobrák: nerad se chlubil svou nezištností. Viděla jsem, jak se na něj matka ostýchavě usmála, jako by byla malá holka, která mu tím, jak se začervenala, chce napovědět, na co teď myslí: netroufá si to však ani otevřeně vyjevit ani to lépe zakrýt. Nosili vodu v kádi do velkého kotle, jeden držel kád' za jedno ucho, druhý za druhé.

V noci spala matka s Kristem-Ďáblem v novém pokoji. Zkoušela jsem poslouchat, o čem se baví, ale moc toho nenamluvili. Ani já jsem nemohla usnout. Ležela jsem v ložnici, převalovala se a obracela na velké posteli. Ten den mi bylo patnáct – o tom jsem přemýšlela. K ránu jsem viděla přes okenní závěs, jak jde matka přes dvůr. Byla nahá, jen kolem pasu měla šátek, cupitala přes dvůr a brzy šla zase zpátky. Ve světlé noci byl vidět její veselý obličej. Tehdy jsem snad něco začala tušit.

Zatím jsem jen tušila, ale ještě jsem to tehdy nechápala, a když jsem konečně usnula, spala jsem tvrdě až do poledne.

Matka mne vzbudila, sklonila se nade mnou, dala mi malou pusku na tvář a naoko mě hubovala, aby mě donutila vstát z postele.

– Maličká Milko... jestlipak víš, jestlipak si dovedeš představit, jak dobrý je tenhle den... Jak dobře mi je!

Matka si pobrukovala a domácí práce prováděla jakoby ve snách.

– □csnad i brzy, Milko, se dočkáš otce, řekla.

Odstrčila jsem misku od kaše, umyla ji a přemýšlela o těch slovech. Bože, jak já jsem přemýšlela! Její slova ve mně probudila předtuchu.

– Máš na mysli jeho, mami?

– Jeho. Kdopak jiný by se mu mohl rovnat.

Jako v horečce jsem očekávala večer. V břiše jsem cítila napětí, má hrud' se dmula zmatenými pocity. Přesto jsem se na matku usmála a během večerního dojení jsem si s ní vesele povídala. Čekala jsem jen, až budu moci jít za Kristem-Ďáblem. A když konečně nastala ta chvíle, přehodila jsem si šátek kolem ramen, dala si do vlasů bílou stuhu a takto jsem vyrazila. Pospíchala jsem k jeho chatě a vrhla se mu do náruče. Udiveně mě líbal na rty, a nesměl mě milovat dříve, než mě vyslechl.

– Milko, sedni si teď tady tak... a povídej. Co se stalo? No? ptal se a strkal mě k posteli.

Ale já jsem mu padla kolem krku. Z očí mi vyhrkly slzy a stékaly na jeho hrud'.

– Co se přihodilo, Milko? zeptal se znovu.

Viděla jsem mu na očích, že má strach o mou matku.

– Kriste... což tě ani trochu nezajímám, když si bereš ji? Vzlykala jsem na jeho hrudi. – Proč mě teď opouštíš?

– Neopustím tě pro jinou, má přítelkyně Milko. Jsem tvůj. Nemyslím na jiné než na tebe.

– Ale stejně si vezmeš za ženu mou matku. Vezmi si mě! šeptala jsem a čekala, co odpoví, ale odvrátil ode mě pohled, odtáhl se a postavil se ke mně zády. Tehdy jsem si lehla na postel a rozepnula si oblečení, až se ukázala má malá oblá prsa. Sundala jsem si sukni a shazovala jsem ze sebe vše, dokud jsem nebyla nahá. Pošeptala jsem mu:

– Kriste... pojd', pojd'...

Otočil se, a jak jsem tam ležela, podíval se na mne. Chtěla jsem jej získat pro sebe, proto jsem zavřela oči a nechala jsem ho, ať se dívá na mé tělo. Ale když přišel ke mně, vzal mou hlavu do svých rukou a pohlédl mi plaše a ustrašeně do očí a zeptal se:

– Milko, řekni mi... ještě z tebe teče krev?

– Už ne, odpověděla jsem mu s úsměvem. – Nemáš z toho radost?

– Mám, mám, malá Milko... ty o tom nic nevíš. Ona to nezná..., jako by to Kristus-Ďábel říkal někomu jinému než mně.

Lehl si na mě, opět si mě vzal, ale jeho obličej nebyl veselý, nýbrž smutný a z jeho očí koukal strach. Ke mně byl něžnější než kdy předtím. A když přišla noc a já musela jít, dal mi dárek – dřevěnou kouli, kterou mi sám zhotovil. Byla ze dvou částí, vyrobených ze silného březového čarovníku a byla krásná: něco takového jsem nikdy předtím neviděla.

– Milko, máš ještě ten stříbrňák, který jsem ti kdysi dal? Schovala sis jej?

– Ano. Mám ho uložený, řekla jsem.

Dal mi do rukou obě poloviny.

– Vlož ten stříbrňák dovnitř a obě poloviny přitlač k sobě, až do sebe zapadnou... pak už to nepůjde otevřít. Tvůj peníz tam bude schovaný.

Když jsem odcházela, vyprovodil mě na dvůr a loučil se se mnou.

– Někam se chystáš? Ptala jsem se.

– Možná někam pojedu, odpověděl Kristus-Ďábel.

Doma jsem vzala z trámu ve zdi stříbrňák, pozorně jsem se na něj zadívala, vložila jsem jej do jedné poloviny koule, k ní jsem přiložila druhou a praštila jsem jimi o stůl. Musela jsem jimi uhodit o stůl několikrát, dokud se oba díly do sebe nezaklínily: pak už nešly otevřít. Odnesla jsem kouli do nového pokoje a položila ji na stůl na bílý ubrus vedle zpěvníku. Byla hladká a zcela kulatá, vyrobená z tvrdého dřeva a ohlazená tak, že se leskla. Když jsem s ní zatřepala, peníz uvnitř zarachotil.

– Co všechno si nevymyslí, řekla matka obdivujíc kouli. – Co je uvnitř?

– Nevím, řekla jsem. – Koule nejde otevřít...

– Mně to snad poví, řekla matka.

Následující den čekala matka Krista-Đábla. Až do večera seděla u okna, někdy i vyšla na dvůr podívat se na cestu, jestli už Kristus-Đábel nejde. Vyšívala vzory na starý koberec, z něhož předtím odpárala ty staré. Výšivka se však pod matčinými prsty ne a ne podařit.

– I staré a špatné se může změnit v nové a pěkné, moje Milko, řekla matka.

– A nové a pěkné ve staré a špatné, že? řekla jsem.

I já se hodně těšila na Krista-Đábla. Po muži však nebylo ani vidu ani slechu. Ručičky na hodinách se posouvaly z deváté na desátou, potom na jedenáctou.

– Pročpak dnes nepřišel? posteskla si matka později večer, když si šla ke mně lehnout.

– ☐c jen aby si něco neudělal tím svým kladivem, sekyrou a ostatním náradím... Na to je snad opravdu příliš zručný, no, řekni, Milko!

– Co bych říkala. Šikovný je.

Spala jsem, byla jsem unavená z praní prádla, ale mám dojem, že matka celou noc ani oka nezamhouřila. Následující den v poledne, když stále po Kristu-Đáblu nebylo ani slechu, matka řekla:

– Běž se, Milko, podívat. Řekni mu, ať přijde. Chtěla bych si s ním promluvit...

Když jsem už byla na cestě, zavolala mě matka zpět.

– Počkej přeci, Milko, půjdu i já... bude to tak lepší. Byla jsem u něj jen párkrát.

Matka si vzala šátek, který jsem už měla uvázaný kolem krku, a vyrazila. Já šla za ní. Slunce svítilo z jihu za horami a šátek za matkou pohlávil. Když jsme šly kolem Laanily, zavolala ze dvora hospodyně na matku:

– Dobrý den! Ve vesnici se Anna Sierkkiniemi objevuje jen zřídka, opravdu vzácně...

– To máte pravdu. Je pořád dost práce, volala matka se smíchem, ovšem zároveň i nevrle.

– Kampak máte namířeno? zeptala se laanilská hospodyně.

– Musím si ve vsi vyřídit pár věcí, odpověděla matka.

– Zastavte se i u nás, až se budete vracet...

Šly jsme dále. Z Laanily za námi vyběhl Auno a volal na mě:

– Milko, Milko, pojď sem, něco ti ukážu.

– Nemám čas, volala jsem nazpátek.

Matka mi řekla:

Měla bys jít. Je už dospělým mužem... alespoň tak vypadá. Rychle vyspěl.

Asi se do tebe zamiloval, milá Milko. Bylo by to pro tebe dobré.

Nic jsem na to neřekla: Co bych taky mohla říct. Stejně tak jako matka, i já jsem ho nosila ve svém srdci. Šly jsme společně ke Kristu-Đáblu. Když jsme tam dorazily, matka si uhladila vlasy a chystala se vstoupit. Všimly jsme si však, že dveře jsou zamčené. Chvilí jsem klepala, ale pak jsem se vydaly nazpět.

Snad někam šel, řekla jsem.

Mlčky jsme se vracely. Zastavily jsme se na Laanile, kde nám řekli, že si Kristus Đábel včera půjčil ryzku a vůz, aby zajel na trh.

– Asi šel prodat své výrobky,... mínil hospodář na Laanile.

– Měl by už dnes přijet. Až přivede koně, můžu ho k vám poslat.

– Tak, tak, bylo by dobré, kdyby k nám zašel hned, jakmile se vrátí. O tak pracovitě muže je vždycky nouze... řekla matka. – A i kdyby třeba přišel pozdě, pošlete ho rovnou k nám.

Všimla jsem si, že když matka řekla, že potřebuje pracovitěho muže, hospodyně z Laanily se na ni usmála, jako že rozumí.

– Je opravdu dovedný. Bez něj bychom se už po několik let vůbec neobešly.

Tak, tak, na Laanile to vědí. Potom mluvili o mně. Vždycky se tu a tam snažili spojit mé jméno se jménem Auna, až mi to bylo protivné. Když jsme šly domů, matka se pousmála:

– Zbytečně se znepokojujeme. Šel jenom na trh... vydělat si nějaké peníze. To je jasné. Však já vím, co má v úmyslu. Chce mě asi potěšit něčím malým... myslím. Jak jinak...

Čekaly jsme, že se Kristus-Đábel toho večera vrátí, a přestože vůbec nepřišel, ulehly jsme s lehkou myslí.

8.

Onen večer, kdy jsem Krista-Ďábla naposledy viděla, mám ještě v živé paměti, ovšem přesto to vidím lehce zastřené: sedíme na zápraží jeho chalupy, on a já, a já se ho ptám, jestli se někam chystá. – Možná někam pojedu, odpověděl.

To bylo to poslední, co mi řekl – pak jsem ho už neviděla. Nevrátil se. Matka seděla den za dnem u okna, upřeně hleděla ven a čekala, vzdychajíc šila pánskou košili. Do vsi jsme nechodily, ani vesničané k nám.

Venku se z lůna země rodily listy a stébla trávy: pouštěly jsme krávy ven, aby po dlouhé zimě strávené ve chlívě přivykaly létu. Bučely radostí a s dusotem pobíhaly po dvoře, a když nastal večer, dávaly hlasitě najevo, že se nechtějí vrátit pod střechu. Když uplynul týden od té doby, kdy jsme byly naposledy za Kristem-Ďáblem, vzala si matka šátek a chystala se ven.

– Půjdeš také, má milá Milko? zeptala se matka.

Šla jsem s ní. Cestou matka řekla s toužebným přáním:

– Půjdem se podívat... snad se už vrátil.

Avšak dveře jeho chalupy byly zamčené a některý z vesnických kluků rozbil okenní sklo kamenem. Když to matka viděla, propukla v pláč, sedla si na dvoře na kámen a tam vzlykala.

– Tak přece nás nechal, opustil nás...

Šla jsem a nakoukla oknem dovnitř. Byl tam stůl, postel a krásně zhotovená rohová skříň, ponk a připravené kusy dřeva, různě vyřezávané, ostatní si vzal s sebou. Z toho jsem poznala, že odešel nadobro, ale matce jsem o tom neřekla. Když se to později dozvěděla od lidí, nevěřila tomu.

– To lidé z vesnice ukradli jeho věci... vyloupili mu chalupu...

Matka celou cestu domů proplakala, občas se na mě obrátila a zavzlykala:

– Kdoví, třeba se mu něco špatného přihodilo, vždyť ani nepřivedl koně. Co ho asi tak mohlo potkat...

Doma matka ulehla, ležela tak mnoho dní a plakala, sem tam si i zdřímla. Já jsem dojila krávy, zametala podlahu a sama si připravovala jídlo. Matka v těch dnech nejedla. Po týdnu stráveném na lůžku se zotavila, vstala, tiše bloumala po domě, tu a tam se zastavila a s vážnou tváří pak na něco upřeně hleděla. Od té doby jsem úsměv v matčině tváři nezahlédla, do vesnice matka už nechodila a ani na Laanilu se nevypravila. Nákupy jsem obstarávala sama, vyřizovala jsem i vše ostatní potřebné a chodila na Laanilu s máslem. Lidé se na mě dívali s lítostí: mluvili ke mně vážně jako ke staršímu člověku a už se mnou ani tak moc nežertovali. Během prvních letních dnů jsem několikrát potkala kantora. Krátkým krokem mi přicházel po cestě v ústrety. Kvůli své krátkozrakosti mě poznal, až když jsme se míjeli. Pak teprve zvolal:

– Milko, děvče moje... zastav se přece na kus řeči...

Zastavila jsem se. Stála jsem rozpačitě před ním, v ruce pytlík s cukrem. Velice jasně jsem si vybavila, jak o něm matka mluvila. Podal mi ruku a pozdravil mě.

– Pokoj s tebou. V jakém stavu, abych tak řekl, je tvoje matka? Jak se má?

– Dobře, jak jinak, odpověděla jsem a pokorně sklonila hlavu.

– Tak, tak. A nechtěla by snad, abych k vám přišel na návštěvu a přinesl k vám Boží pozdravení? zeptal se kantor a prohlížel si mě.

Potrásla jsem hlavou a usmívala se na něho, byla jsem zmatená.

– No vida, je z tebe dospělá žena. Pozdravuj matku... řekl kantor Malmström, přitom mi zase podával ruku a loučil se se mnou.

– Nezapomeň jí vyřídít moje nejvřelejší pozdravení, Milko panenko!

Vyprávěla jsem matce o kantorovi. Matka se houpala v houpacím křesle a upřeně se dívala na kouli, kterou mi Kristus-Ďábel vyrobil jako dárek k narozeninám.

– Bůh mě trestá za to, že jsem ke kantorovi mluvila povýšeně, povzdechla si matka.

– □cale jak bych si ho mohla... táhne mu na šedesát, mně samotné není ještě ani čtyřicet. Jak bych si na něj vůbec mohla pomýšlet. Řekni přece, Milko, nejednala jsem snad správně?

Seděla jsem na posteli a na klíně hladila kočku.

– Udělala jsi to správně, řekla jsem. – Ani já bych o kantora nestála...

Matka si třesoucíma se rukama uhladila vlasy. Byla pohublá, pleť pod očima jí zbrázdily hluboké tmavé vrásky a tváře pozbyly své měkkosti. Jen rtům zůstala jejich barva: byly dokonce ještě rudější než dříve, byly jako dva krvavé kusy syrového masa, zčernalá rána v bledém obličejí. Avšak úsměv se z matčiných rtů už vytratil. Mluvila tichým hlasem jakoby k sobě, sotva mě vůbec brala na vědomí. Seděla jsem mlčky: poslouchala jsem ji.

– Jaký má člověk život! Tvé dobré úmysly budou splaceny zlem. Někdy se ti dostane i dobrého, aniž bys o to žádala, ale ne nadlouho... jako onehdy: tvůj otec byl nejhezčí muž ve vesnici. Když se vydal na náves, děvčata mu cestou nadbíhala. Získala jsem ho bez vlastního přičinění, ale jak dlouho jsem si ho směla udržet... smrt přišla a vzala mi ho. Byl to dobrý muž, ne však tak dobrý jako tamten... Bůh mi odpusť, že tak mluvím. Div se mi smutkem srdce nerozskočí... je obdivuhodné, malá Milko, kolik toho člověk snese. Když už si myslíš, že už dál nemůžeš, pořád ti ještě nějaká síla zbývá. Cesty Boží, moje Milko, jsou nevyzpytatelné... Bůh nás zkouší, děvče moje, dobré a špatné váží ve svých rukách... jemu neunikneš...

Poslouchala jsem, jak si matka pro sebe pomalu povídá, a málem jsem u toho usnula. Zdálo se mi, jako by mé srdce bylo plné její bolesti. A jak plné! Vykradla jsem se ven, šla jsem do chaty na Návřší a sedla si tam. Dívala jsem se na vesnici, jak leží stočená mezi horami a Návřším. Na bříchách pučely listy, vzduch byl teplý, třebaže slunce už zapadlo za temně rudé hory. Vzduch byl již cítit létem a komáři bzučeli. Se zavřenýma očima a sepjatýma rukama jsem se modlila v chatě, v níž jsme si hrávali:

Bože, jak je tvá cesta zvláštní a nevyzpytatelná, jak jsou tvé oči tak vzdálené ode mě, vzdálené od nás; jak je tvůj pohled nedosažitelný. Daruj pokoj matčině srdci, její oči naplň radostí, vysuš jí slzy a mně dej zpátky svou paži, svůj úsměv a své rty. [navazuje na předchozí kapitoly] Proč jsi mě opustil a odešel ode mě? Nenech mé srdce čekat příliš dlouho, nezapomeň na své dítě, Bože...

Tak jsem se na tebe spoléhala, tak jsem před tvou tvář prosila, s pláčem jsem přišla a k tobě vzhlížela. Tehdy jsem nevěděla, tehdy jsem neznala hříchu, tehdy jsem nevěděla o zlu. Teď tvému pohledu rozumím, teď už tvou cestu znám, teď od tebe odcházím pryč...

Když jsem se vrátila, matka už spala. Svlékla jsem se, uložila se vedle ní ke spánku a sevřela ji v náručí. Matka se probudila a přivinula si mě k sobě.

– Máme přece jednu druhou, Milko, snad to tak taky musí být. Snad jen tělo je plné touhy, i teď, když bez něj tady čekám. Snad je tělo slabé, ale Bůh nám dává sílu, aby duše byla pevná a bojovala proti tělu... snad je to i vůle Nebes... kdo ví, moje malá Milko... snad Bůh rozumí tomu, čemu my nerozumíme...

9.

Stále se mi zdálo, jako by matka čekala na Krista-Ďábla, když seděla u okna a hleděla na cestu. Avšak od té doby, co odešel, už uplynul aspoň měsíc, a navíc hospodář na Laanile na něj poslal četníka, aby přivedl zpátky jeho kobylu. Lidé Krista-Ďábla hodně pomlouvali: že spáchal i další věci a v jádru je to špatný člověk. A jaké měl zlé oči! šuškal si báby. Matka seděla u okna, v očích výraz, jaký mají lidé, když na někoho čekají. Ale po cestě nikdo nešel, nikdo nepřicházel. Kolem našeho domu občas prošel kantor Malström. Blížil se konec července: rukávem svého černého kabátu si setřel pot z čela, zastavil se u naší brány, jako by k nám chtěl zajít na návštěvu, dlouze přemítal a šel dál svou cestou. Další den k nám přišel laanilský Auno. Vešel na dvůr, dále se však neodvažoval: čekal tam, dokud jsem se neobjevila venku, šel za mnou ke studni a posadil se na poklop a hleděl na mě. Bylo mu teprve osmnáct; na bradě mu rašily světlé vousy.

– Otec mě poslal se zeptat, jestli nepotřebujete pomoc o senoseči, nakonec ze sebe dostal. – Víme,

že jste v posledních letech měly pomocníka. Nechceme vás nechat na holičkách, tak...

Také jsme o tom mluvily, matka a já. Matka se před několika dny byla podívat na naší louku na svahu Návrší blízko Laanily kilometr od nás.

– Pomoc samozřejmě potřebujeme, řekla jsem. – Našli byste si čas i pro nás?

– Já bych přišel kosit, jestli se vám to hodí, řekl.

– Proč ne. Ovšem s platem to bude těžké... Během zimy vám můžeme dávat máslo.

Auno se v rozpacích zasmál, pohlédl na mě a začervenel se.

– To ne kvůli platu. Nechci jej. Přijdu, protože mám čas. Na naše pole máme dost lidí. O senoseči nám pracovníci nescházejí...

Zanesla jsem vědro s vodou dovnitř. Zůstal ještě sedět na studni. Vevnitř se mě matka zeptala na to, co povídal. Řekla jsem jí to.

– Měla jsi ho pozvat dál, malá Milko. Copak sis nevšimla... nemohl s tebe spustit oči, řekla matka.

– Nestojím o něj.

Auno seděl na studni, řezal do klacíku a čekal, dokud se zase neobjevím venku. Následoval mě do stodoly, když jsem šla kravám pro seno. Ve stodole mě uchopil a rozrušeně mi řekl:

– Malá Milko, mám tě rád, proč nejsi ke mně hodná. Vezmu si tě za ženu. Lepšího nenajdeš...

Hledal můj pohled, ale když jsem mu podívala do očí, sklonil hlavu: chvíli tak zůstal a potom se mě proti mé vůli snažil políbit.

– Zavolám matku, blázne! řekla jsem našťavaně.

Pustil mi ruku a styděl se. Pak jsem ho vzala kolem krku, stěží jsem tak vysoko dosáhla, přitáhla jsem jeho hlavu k sobě a políbila ho. Polekaně popadl seno a nesl je za mnou do chléva.

– Milko, milá Milko..., žadonil, ale otočila jsem hlavu, a tak konečně odešel, kráčel dlouhými kroky směrem k Laanile.

Hleděla jsem za ním. Spatřila jsem i matku, jak z okna sleduje jeho kroky.

Když jsem toho večera roztápěla saunu, viděla jsem Auna, jak jde pro dříví do lesíku na pomezí našeho a laanilského pozemku. Odtamtud na mě křičel:

– Milko... pojď sem! Pojď se posadit!

– Nepůjdu! volala jsem. – Víš dobře, co máš za lubem, dodala jsem.

Měla jsem na něj vztek, neboť jsem si uvědomila, že se do mě zamiloval až po uši, protože beze mne nemohl být. Údery jeho sekery se v lese ozývaly až do pozdního večera a ještě i potom, když jsme šly s matkou do sauny. Měla jsem kolem pasu šátek, matka byla nahá: zrakům laanilského Auna se neskrývala, přestože tušila, že nás mladík z lesa pozoruje. Když jsem si v sauně sundala šátek a procházela se nahá, matka se na mě užasle podívala.

– Milko, proč je tvoje břicho tak... tak, vždyť jak jsi se teď sehnula...? zeptala se matka.

Přistoupila ke mně, ohmatala mi rukou břicho a po tváři se jí rozlil vyděšený výraz.

– Dobrý Bože, Milko... Milko..., zašeptala matka.

– S kým jsi to byla? Přeci to vidím...

Matka si šla se slzami v očích sednout na lavici. Já jsem seděla na podlaze.

– Nic nikým nebyla, určitě ne. Beztak on... nebo snad, snad to byl laanilský chlapec, Milko..., říkala matka a upřeně se na mě dívala. – Vždyť jsi ještě dítě. A co Ojanen? Jak by se ale mohlo stát, že ty, Milko... budeš mít dítě!

Vyděšeně jsem zírala na matku; chovala se tak zvláště. Slezla dolů z lavice, objala mě a divoce vzlykala, tiskla mi ramena tak, až se mi její nehty zarývaly do kůže.

– S kým jsi byla, Milko? křičela.

– S nikým, řekla jsem.

– Milko, nevypala ses s ním, že ne...? Řekni, Milko... chodila jsi k Ojanenovi často, co jste tam dělali? Řekni, řekni! Dobrý bože, řekni, že jste nic nedělali! křičela v pláči matka vyděšeným hlasem.

– Kristus... co s ním má být? Co máš na mysli, matko? ptala jsem se, přestože jsem tušila, co tím myslí.

Podívala jsem se na svoje břicho: vystupovalo pod mými nadry velké a klenuté.

– Milko, ptala se matka. – Řekni, nechala ses svést, svlékla ses a dala jsi mu své panenství, ano?

Matka mě uchopila, vložila do mě svou ruku a prsty mě prohmatávala a zkoumala.

– Milko, Milko, dceruško, naříkala a svezla se na zem. Zírala na podlahu.

Tehdy jsem před ní klesla na kolena, objala jí nohy, položila hlavu do klína a s pláčem a vzlykotem jsem říkala:

– Matko, přísahám ve jménu Božím: s nikým jsem se nevyspala, nikomu jsem nic nedala. Věříš mi, matko. Nevím, co tím myslíš; nerozumím tomu, co máš na mysli, ale přísahám, že jsem s ním nespala. Přísahám ve jménu Božím. Přísahám... nikomu jsem se neodevzdala. Nikomu jsem nedovolila mě hladit...

Plakala jsem a třásla jsem se před ní na kolenou, ale matka se s tím nespokojila. Stále ještě s vyděšeným výrazem ve tváři mě zvedla a s pláčem se myla.

– Čekáš dítě. Chápeš to, Milko? řekla matka.

– Nevěděla jsem to.

– Ale víš, co to znamená. S někým jsi se vyspala, rozevřela jsi nohy, dala jsi..., šeptala stále matka.

– Nevěříš, když ti přísahám, že jsem s nikým nic neměla? ptala jsem se.

– Věřím, věřím, malá Milko.

Občas na mě upřeně pohlédla, propukla v pláč, potřásla hlavou a ptala se mě znovu a znovu a já jsem opakovala pořád to samé.

– Cne, matko, s nikým jsem...

Myla mi záda a drhla je svazkem březových prutů, dotýkala se mě lehce, jako by ze mě měla strach. Nakonec jsme vyšly ze sauny, já šla před matkou. Z lesa už údery sekyry nebyly slyšet. Auno odešel.

Seděla jsem na pelesti, zírala ven do svatojánské noci a probděla ji až dorána. Slunce bylo celou noc na obloze, o půlnoci vyslalo paprsek zpoza hory oknem přímo dovnitř, mou bílou košili a holé paže zbarvilo do červena. Byla jsem stejně vystrašená jako matka, která také nemohla usnout, převracela se z jedné strany na druhou a mumlala si pro sebe:

– Jak je to tedy možné... jak se to jen mohlo stát? Snad... snad přece jen... kdybych o tom jen měla tušení. Stěží by to mé srdce uneslo... ale cesty Boží jsou nevyzpytatelné...

Neslyšela jsem moc z toho, co říkala. Její slova nebyla ani určená pro mně. Uklidňovala své srdce a vzdychala; občas na mě pohlédla jako na něco podivného. Bála jsem se, že ztratila rozum, bála jsem se, že i moje vlastní myšlenky se úplně zmatou. Chápala jsem té noci tolik věcí, že jsem si nebyla jistá, jestli to vše, o čem jsem přemýšlela, byl sen, nebo skutečnost. Rozuměla jsem své nevolnosti – bylo to proto, že jsem pod srdcem nosila své dítě. Chápala jsem vše, ale neplakala jsem ani nenaříkala.

Matka ráno nevstala z postele. Vzdychala, obracela se a snažila se usnout. Vzala jsem vědro, podojila krávy, dala jsem kočce její ranní mléko. Celý den jsem něco dělala, a když bylo večer vše hotovo, došla jsem pánskou košili, kterou matka v zimě začala. Potom jsem šla do nového pokoje, lehla jsem si na postel a plakala, dokud bolest z mého srdce zase na chvíli neodešla. Vzala jsem do ruky dřevěnou kouli, ve níž byl stříbrňák, který jsem dostala od Krista-Đábla. Zatřásla jsem s ní, až peníz uvnitř zachrastil. Viděla jsem z okna, jak jde laanilský Auno přes les k našemu dvoru. Když došel až na zápraží, zmizel mi z očí. Tehdy jsem si sedla na houpací židli, houpala se dopředu a dozadu a tiše se modlila:

Bože, přede mnou jsi skrýval své tajemství, neodhalils' mi je. Do naší hrudi vstoupila bolest, zármutek se zabydlel v našem domově, smích zmizel z našeho domu. Bože, proč nenecháš vysvitnout slunce v našich duších, proč jsi nás opustil, proč zapomínáš na své děti? Nesetřeš slzy z našich očí, nepotěšíš naše bolavá srdce. Bolest teď sídlí v mé malé hrudi, nosím dítě pod svým srdcem. Bože, ať už vysvitne světlo, smutek nech odejít...

Tolik jsem se k tobě modlila, tolik jsem tě žádala. Nevyslyšel jsi mé volání, nevěděl jsi o mém pláči. Teď tě opouštím, naposledy se s tebou loučím. Už nechci vidět tvé oči, už nechci líbat tvé rty ani si lehnout vedle tebe, ani pro tebe rozevřít svá stehna. Už nejsi, Bože...

Usnula jsem v houpacím křesle. Spala jsem asi dlouho. Když jsem se vzbudila, přemýšlela jsem, jestli je ještě Auno na dvoře, a šla jsem se podívat. Byl tam, seděl na poklopu studny, a když jsem k němu přišla, zeptal se:

- Pověz, kdy začne senoseč?
- Kvůli tomu jsi přišel? zeptala jsem se ho jízlivě.
- Víš přece, Milko..., snažil se vyjádřit.
- Samozřejmě přijdu říct, až bude čas, poznamenala jsem a šla pryč.

Tehdy za mnou zavolal.

- Slyšela jsi něco o Kristu-Ďáblovi? zeptal se mě.
- A co ty, ty jsi něco slyšel? ptala jsem se s bušícím srdcem, aniž bych odpověděla na jeho otázku.
- Snad by o něm chtěla slyšet tvoje matka. Nebo s ním nespala... řekni, Milko? říkal jízlivě Auno s úšklebkem a na mě se při tom nedíval.

– Co jsi o něm slyšel...?

– □črekni, člověče!

– Někde byl zahlédli. Brzy ho chytli a zavřeli...

Tehdy jsem se na Auna rozzlobila, byla jsem úplně nepřičetná. Vzala jsem do ruky jeho sekyru, která byla opřená o studnu, a hrozila jsem mu s ní. Zbledl, když viděl, jak jsem se kvůli matce rozzlobila, a zvedl ruku, aby si chránil hlavu.

– Řekni, od koho jsi slyšel řeči o matce a Kristu-Ďáblovi? křičela jsem a pozvedla sekyru.

– Milko, já nevím... ve vesnici se to povídá. Dej tu sekyru pryč, prosil vystrašeně.

– Poženu před soud každého, kdo zostudí mou matku! křičela jsem. Dal se na ústup. Když už byl trochu dál, zavolal na mě:

– Stejně je to pravda... však ona to ví...

– Přijdeš k nám na senoseč? volala jsem za ním, když už procházel branou sekyru v ruce.

– Za jedné podmínky... víš, co mám na mysli, malá Milko. Slibuješ? řekl a zastavil se.

– Přijď tedy, odpověděla jsem.

Šla jsem dovnitř. Byla jsem ještě rozčilená a zlostně jsem práskla dveřmi. A potom jsem zase plakala v novém pokoji a hlasitě jsem vzlykala. Matka zaslechla můj pláč, přišla v noční košili a snažila se mě utěšit. Tak jsme obě plakaly v novém pokoji, seděly jsme, já i matka, na kraji postele, kterou vyrobil Kristus-Ďábel. A přestože to žádná neřekla nahlas, obě jsme věděly: to kvůli němu jsme plakaly, kvůli ničemu jinému. Když odešel, nechal nás napospas našim bolestným vzpomínkám.

10.

Kristus-Ďábel nepřicházel. Vyhasla i ta poslední jiskra naděje, že se kdy vrátí. Už jsme ho ani nečekaly. Ani matka, neboť takových věcí je snadné si všimnout, i když by se je někdo snažil tajit. Oči toho, kdo čeká, vyzrazují jeho myšlenky jiným – v očích mé matky však již nebyl ten pohled, jenž říká, že duše touží po milém. Ten pohled se z jejich očí vytratil. Ačkoliv byla ještě mladá – tehdy jí bylo třicet osm let – v obličeji zestárla. Během měsíce zestárla o deset let. To jsem viděla jen já, neboť nikdo jiný se s ní nestýkal; nikdo k nám nechodil. I laanilský Auno, který k nám občas zašel a posadil se na poklop studny a tam na mě čekal, aby se mnou promluvil, vyšel nanejvýš na schodiště přede dveře.

Růžový keř pod oknem kvetl. Všechny jeho větve byly plné bílých květů a vůně růží se linula do dálky: byla cítit i uvnitř, neboť okno u keře se za krásného počasí vysazovalo. Roj včel hlasitě hučel, když po celý den hledal nektar v růžových květech. Občas jsem vyšla ven, sklonila jsem se až k nim, abych mohla sledovat jejich hemžení. Přestože jsem u nich byla tak blízko, nic si ze mne nedělaly a neulétly. Každým dnem jsem více a více cítila, jak dítě pod mým srdcem roste a sílí. Občas jsem je cítila a s obavou na ně pomyslela, zároveň i s radostí, protože jsem o něm již věděla. Několikrát týdně jsem chodila přes vesnici do obchodu a na Laanilu, ale i jinam, když bylo potřeba. Matka dojila krávy, ale o nic jiného se příliš nestarala. Celé dny proseděla v novém pokoji a

broukala si nábožné písně, zřídka pletla, častěji pouze seděla a v polospánku k sobě mluvila. Mně se vyhýbala, odmítala se mnou mluvit. Dny plynuly, aniž promluvila jediného slova, ovšem navzdory tomu tajně sledovala každý můj krok, i ten nejmenší pohyb mé ruky a pootočení hlavy, vše, co jsem učinila. Brzy jsem se kvůli ní začala trápit, přestože jsem chbápala, proč se takto ke mně chová. Zároveň si ovšem myslela, že to, co v sobě nosím, je důvodem, proč není tak zle. Bděla nade mnou i v noci. Ve spánku jsem plakala a naříkala tak hlasitě, až mě vlastní pláč vzbudil. Často jsem matku spatřila, jak sedí na lůžku a zírá na mě s úžasem, ústa pootevřená. Vrhla jsem se jí s pláčem kolem krku, ale nijak to s ní nepohnulo. Nepřítomně mě hladila po vlasech, pak přestala a napůl pro sebe řekla:

– Milko, Milko, má nejdražší... copak je s tebou? Vše je přece dobré, má Milko. Narodí se ti dítě... vše se dá do pořádku. Jen on je pryč...

Avšak její hlas byl cizí, jako by byl někoho jiného a ne mé matky. Co zbylo z té matky, kterou jsem znala ještě nedávno? Jen krvavě rudé rty a nedůvěřivé udivené oči; kolem nich se objevily vrásky, ale ne ty vrásky, které mají veselí lidé.

Musela jsem plakat sama a zatínala jsem zuby do rohu příkrývky a matka na mě užaslýma očima zírala. Žal a úzkost se zabydlely v srdcích nás obou. Hádala jsem, že matky myslí na dítě, které jsem nosila, neboť nejraději se dívala na mé vystouplé břicho. Do očí jsem jí nesměla pohlédnout; když jsem se o to pokusila, odvrátila hlavu.

– Jak se to jen díváš, malá Milko... co je to s tebou, holčičko? pravila, ale nečekala, že jí něco odpovím nebo že na to cokoli řeknu.

Uhádla jsem, že si jen nahlas přemýšlí o dítěti, které mám v břiše. Ale ve vsi nikdo nic netušil. Když jsem šla do vesnice, těsně jsem si stáhla břicho, aby si nikdo o mně nic takového nemohl ani pomyslet. Když přišla doba senoseče, matka se s hráběmi ukázala na louce jen jednou. Odcházela pak rychlým krokem a přidržovala si cípy šátku oběma rukama. Při odchodu mi řekla:

– Bůh ti zaplať... však to s Aunem zvládnete shrabat sami. Pán nám seslal dobré počasí a co by se vám tak mohlo při hrabání stát...

– Jen běž. Budeme v pořádku, řekla jsem.

Hrabala jsem, dokud jsem mohla, občas jsem odpočívala. Kvůli dítěti mi bylo těžko: každou chvíli jsem si musela sednout a odpočívat. Svačinu nám nicméně matka přinesla, takže jsme si mohli sednout k jídlu na mez a nemuseli jsme jít kilometr až k nám.

Auno se díval za matkou a nevěřil svým očím.

– Je tvá matka nemocná... jak se jenom změnila... tolik..., říkal Auno.

Neodpověděla jsem. Co bych na to mohla říct? Ani matka by na to nic neříkala. Prohlížela jsem si Aunovu ošlehanou tvář, paže, jež mu slunce spálilo tak, až se z nich loupala kůže. Usmála jsem se na něj, aby zapomněl na matku a na to, na co se ptal. Senoseč nám trvala téměř dva týdny, neboť matka nám nepomáhala. Čtvrtý den, když jsem ležela ve stínu velké kupky sena a odpočívala, posadil se Auno vedle mě.

– Malá Milko, mumlal polohlasně a hltal mě očima. – Pamatuješ si na svůj slib... něco jsi slíbila, jestliže k vám přijdu na senoseč...

– Co jsem slíbila? zeptala jsem se.

Položil mi ruku na prsa, jež už byla měkká a kulatá. Druhou rukou mi nadzvedl sukni a šátral mi po stehně, takže jsem pochopila, co chce. Nejdřív jsem mu bránila, rozzlobila se a udeřila ho přes ruku, až ji ode mě odtáhl. Když však zvažněl a v očích se mu objevil údiv, ukázala jsem mu svou dobrou vůli a splnila svůj slib. Nejdříve mě chtěl hladit, ale jeho ruce se třásly. Nedbala jsem toho. Zvedla jsem sukni, roztáhla nohy a zavřela oči. Zadržela jsem dech – svým vzrušením nakazil i mě. Stejně rychle, jako jsme začali, i jeho vzrušení opadlo a museli jsme skončit a vstát. Uvolnila jsem své objetí a natáhla sukni. Další den mě znovu požádal do stohu, ale už jsem nešla. Stál přede mnou, díval se mi do očí a ustrašeně říkal:

– Milko, drahá Milko, nezlob se na mě za to, co jsem udělal. Není to tak špatné, jak si myslíš. Nemysli si o mně nic zlého, Milko, vezmu si tě za ženu. Jen to chci a to mám v úmyslu...

– Nemluvme o tom! šeptala jsem. – Nemluvme o tom. Nejdřív posekejme louku a zavezme seno do stodoly a pak si o tom promluvíme...

– Dobře. Teď však už víš, že jsi pro mě všechno, malá Milko, řekl Auno.

– Vím, vím...

11.

Seno jsme svezili do stodoly a složili je na vysokou hromadu plnou silné vůně. V seně se příjemně leželo a naslouchalo šustění větru. Po celou dobu k nám bylo počasí příznivé – toho roku se tráva dařilo více než kdy předtím, ale hned následující den, když jsme byli s prací hotovi a seno uskladněno, začalo pršet; strhl se skutečný liják, jenž mnohým způsobil značnou škodu. Naše seno bylo sice pod střechem, to však neznamenal, že by i ostatní vesničané s pracemi spěchali. My jsme totiž začali se senosečí dříve, než tráva úplně vyrostla. Nemohli jsme si dovolit čekat. A nakonec se to vyplatilo. Vesničané, kteří vyčkávali a mysleli si, že seno ještě povyroste, splakali nad výdělkem. Déšť nemilosrdně srazil k zemi jak neposečená stébla tak i svázané snopy. Vše promoklo skrzskrz. Pršet začalo v pátek a déšť překvapil hospodyni z Laanily, která se za námi k našemu údivu ten večer vypravila, v půli cesty, takže byla mokrá až na kost. Seděla u nás, sušila si šaty a mluvila o všem možném. V dešti přišel také Auno – tentokrát až dovnitř. Jakkpak by mohl v takovém psím počasí zůstat venku. Auno stál ve dveřích; nic neříkal, pouze tam postával a měl sklopený zrak, bázlivě hleděl do rohu a naslouchal přivalu slov své matky. Moje matka toho na vyprávění hospodyně z Laanily moc neřekla, občas pokývala hlavou a věnovala se přípravě kávy. Potom se hospodyně z Laanily obrátila na mě, přátelsky, přesto s nepatrným úšklebkem se usmála a pravila:

– Mohla bys... nechte nás na chvíli o samotě, Auno a Milko, abychom si mohly s matkou promluvit. Mám něco na srdci...

Když to říkala, mrkla na mě.

– Pojďme do nového pokoje, řekla jsem Aunovi; vstala jsem, ale Auno mě vůbec neposlouchal. Šel do předsíně, chvíli tam stál a čekal, jestli déšť neustane.

– Pojď, Milko! zavolal.

Přeběhl v dešti přes dvůr do stodoly, vylezl na hromadu sena a já za ním. Hospodyně z Laanily se za námi dívala z okna. Tak se stalo, že jsme se s Aunem ocitli ve stodole, a ani mi to nebylo proti mysli. Leželi jsme na seně od sebe dost vzdáleni a poslouchali déšť, který ševalil na šindelové střeše; tu a tam ze střechy ukápl. Vůně sena mě omámila, zavřela jsem oči a bylo mi tak dobře. Neodporovala jsem, když se ke mně Auno přiblížil, hladil mě a lehl si ke mně, ale nedovolila jsem mu zvednout mi sukni, ani do mě samotné zasunout prsty; jinak jsem ho laskala a tiskla jsem se k jeho hrudi celou svou silou. Neboť když jsem zavřela oči a on mě objímal, bylo to, jako by se k mému tělu tiskl Kristus-Đábel. Nepromluvili jsme slova, jen jsme se k sobě tiskli a cítili teplo proudící skrze vlhké šaty. Tak jsme zůstali dlouhou dobu, hladili se a líbali své rty slané deštěm, dokud se pás omotaný pod mou hrudí neuvolnil. Už jsem nemohla zabránit, aby si toho nevšiml a neuhádl, v jakém jsem stavu: že jsem těhotná a mám velké břicho. Pustil mě, odstrčil a díval se na mě jako na cizí.

– Milko, co je to s tebou? Já to věděl... čekáš dítě... s kým? S kým je máš? Určitě s Kristem-Đáblem... Milko, Milko, co na to řekneš...? Byl rozčílený, a proto mluvil tak rychle a nesouvisle, takže si nedokáží vzpomenout na vše, co říkal.

Znovu jsem si pás omotala a pokusila se vypadat rozzlobeně, ale zradily mě oči. Dobře, Auno tedy ví, že čekám dítě, s tím však nemůže nic dělat, není to jeho věc.

– Nesmysl, blázne! odsekla jsem mu.

Ale on rukama ohmatal moje břicho, a proto už si ani nemohl myslet něco jiného, dělat, že neexistuje to, co mu teď bylo naprosto zjevné. Rozplakal se, vrhl se ke mně a pokusil se mě políbit, ale já jsem ho od sebe odstrčila.

– Milko... moje Milko. Proč tě nesmím políbit, řekl. Pak si otřel slzy, opovrřlivě si mě prohlížel a ironickým hlasem pravil:

– Svlékni si sukni, malá Milko. Nic to není, ne? Sundej si sukni... bude legrace. Co? Víc ses

nenaučila... no tak... sundej tu sukni, děvečko!

Vyšla jsem ze stodoly, na dešti se zalykala slzami a styděla se jít dovnitř. Auno šel za mnou a říkal:

– Pojď, Milko, zašpásujeme si spolu...

Namířila jsem si to však k brance a vydala se po cestě směrem k jihu, na opačnou stranu, než ležela Laanila. Tehdy mě nechal být a už za mnou nešel. Moje mysl byla jakoby churavá a bezmocná a vzlykot svíral mou hrud'. Tehdy jsem si pomyslela, že snad mám Auna přece trochu ráda. Lilo jak z konve a cesta byla plná louží. Šla jsem bosá skoro dva kilometry, byla jsem promoklá a zuby mi drkotaly. Vlasy jsem měla rozčuchané a trčela z nich stébla sena. Hietaský dům, ve kterém bydlel kantor Malmström, byl po cestě; na ostrůvku, jež obtékal potok; u domu se potok větvil a u lesa se zase stékal. Tam jsem šla. Vzala jsem to přes úzkou dřevěnou lávku. Když jsem chtěla mluvit s kantorem Malmströmem, pustila mě mladá hietaská služebná [miniä – ?] do světnice. Co jsem mu měla říkat? Měla jsem mu co povědět? Seděl u okna na dřevěné posteli, hleděl ven a ohrnoval si konce vlněných ponožek. Když jsem vešla dovnitř, pohlédl nahoru, narovnal se, pozdravil a podal mi ruku. Když jsem viděla jeho přátelský pohled, rozplakala jsem se, položila hlavu na jeho hrud' a nechala ho, aby mě hladil po hlavě a vybíral stébla sena z vlasů. Ramena se mi chvěla vzlykotem a také proto, že jsem byla promočená a byla mi zima.

– Copak... copak se ti asi mohlo přihodit, povídal kantor a utěšoval mě.

– Jenom už neplakej. Určitě se to spraví... nic se neboj... co se taky mohlo stát. Požádám Maiju, aby svlékla šaty a odnesla je... jinak by ses v nich nachladila, Milko, děvčátko moje.

Posadil mě na židli a chtěl jít za Maijou, aby mi šaty usušila, ale zastavila jsem ho a řekla mu:

– Nechte ji... Jsem tu jen na chvíli, hned půjdu pryč. Bylo by to zbytečné.

Svlékla jsem si sukni, rozložila ji na židli, aby uschla. Stála jsem tam před ním bez šatů, jen kolem pasu jsem měla omotanou látku, takže mu bylo hned jasné, jak na tom jsem. Rozpačitě si odkašlal, zadíval se ven do deště, ale pak se obrátil ke mně.

– Aha... že bys... snad nejsi v jiném stavu, Milko?... no, řekni, zeptal se ohromeně.

– Ano, odpověděla jsem. – Vezmi si mě za ženu, vezmi...

To ho ještě více zmátlo. Pak ke mně přistoupil, posadil mě na postel a vzal mé ruce do svých.

– Asi se to seběhlo takto: hrála sis s nějakým chlapcem, to se zapomene na opatrnost a pak to takhle skončí... jak to teď vidím, povídal.

– Ne, kantore, nebyla jsem s nikým, přísahám. Proč tomu nevěříte? vykřikla jsem.

Vzala jsem ho kolem krku a pohlédla mu do očí.

– To přece není možné. Vždyť nic takového se nemůže stát. Děláš si snad ze mě legraci... ze starého člověka... Milko? mumlal.

– Nedělám si legraci. Bůh je mi svědkem, mluvím pravdu, řekla jsem a hleděla mu do očí tak, až odvrátil svůj pohled.

– □ vezmi si mě za ženu! Ožeňte se se mnou, snažně vás prosím.

Objala jsem ho a přitiskla svou mokrou tvář na jeho. V srdci jsem měla bolest a bála jsem se, že mě vyžene. Více než cokoli jiného jsem si teď přála, aby svolil.

– Vezmi si mě! s pláčem jsem ho prosila.

Kantor mě hladil po vlasech, dotkl se kradmo mých obnažených ňader a rukou šátral po mých nohou...

– Kdo by tomu věřil, řekl. – Když žádám o ruku matky, dostanu ruku dceřinu... jak se taková věc může stát... asi jen tak. Člověk se stane ženichem, ani se nenaděje...

Zapomněl ruku na mém stehně. Neodstrčila jsem ji, jak bych taky byla mohla. Bylo nakonec úplně jedno, jestli ji má kolem mého pasu nebo ve své kapse. Takhle jsem tehdy nepřemýšlela. Moje mysl byla jako déšť: neklidná, bázlivá, ale prudká. Déšť bušil na okno světnice tu silně, tu slaběji.

– Možná bude pršet dlouho... přijde ošklivé počasí... po krásném, malá Milko...

– Díky Bohu, kdyby však lidé stihli své seno... aspoň část..., mluvil roztržitě, zíral ven a hladil mě po stehně.

Lehla jsem si na postel, kantora přitáhla na sebe, políbila ho a sundala si pás uvázaný kolem břicha.

– Můžeš si mě vzít, zašeptala jsem. – Můžeš mě mít hned teď...

On mě však pustil, procházel se po světnici sem a tam a se vztyčeným prstem mi říkal:

– To se přece vůbec nehodí. I když... je už přece... jak je vidět. A já... stejně nemohu, kvůli Bohu... vždyť to bych nemohl, já, zbožný muž. Vstaň, malá Milko, a obleč se. Však já chápu, však ti rozumím... ano, a taky pak ...

Ovázala jsem si zase pruh látky kolem pasu. On vzal ze skříňě láhev vína, nalil trošku a nabídl mi.

– Napij se. Dej si, abys neonemocněla. Zajdu k vám zítra... můžeš do té doby změnit názor. Jsi ještě mladé děvče... hm, jak je vidět...

Vypila jsem víno a ucítila, jak mě uvnitř hřeje. Když jsem byla na odchodu, dal mi kantor přes ramena svůj dlouhý, těžký kabát.

– Nevadí, když zmokne... jen abys neonemocněla, malá Milko... totiž ve tvém stavu. Stiskl mi ruku, popřál dobrou noc a políbil mě na tvář.

– Dobrou noc, řekla jsem.

Ještě mi dal do ruky láhev vína. Bylo v ní trochu na dně.

– Vezmi to matce... přijdu k vám zítra, když se vyčásí.

Šla jsem domů s černým zimním kabátem kantora Malmströma přes ramena, z oblohy se stále valily proudy vody. Když jsem přicházela domů, byla jsem zadýchaná a unavená, protože kabát nasáklý deštěm ještě více ztěžkl. Chránil mě však natolik, že už jsem nezmokla víc, než jsem byla. Moje šaty byly přesto mokré – u kantora moc neuschly. Vždyť jsem se svlékla nikoli kvůli tomu, abych si je usušila – teď jsem však už cítila něco úplně jiného. Kráčela jsem v dešti, jako bych ještě v uších rozeznávala kantorův přátelský, zmatený hlas: – Jak se taková... věc může stát, malá Milko. Člověk se stane ženichem, ani se nenaděje... aniž co předem tuší...

Laanilská hospodyně už byla pryč a Auno taky. Matka seděla v novém pokoji a na sobě už měla noční košili. Dlouze se na mě dívala, nic neříkala a nakonec svůj pohled odvrátila.

Postavila jsem se před matku a řekla: – Zítra k nám přijde kantor, půjčil mi kabát... přijde si pro něj.

– Neříkala jsi snad, abych se o něj nestarala... o starého muže, poznamenala matka tiše.

– Je to dobrý člověk, řekla jsem.

– On také... může být... on je také dobrý člověk. A já nejsem dobrá, malá Milko? zeptala se matka.

– Vezmu si ho za muže, řekla jsem.

Matka se na mě opět podívala; avšak více ji to již nepřekvapilo.

– ☐c to je naprosto pochopitelné, moje dcero. Asi si tě vezme, jsi už velké děvče, Milko. Vždyť už taky víš, co děláš, čeho se vzdáváš. Mě už smutek málem přivedl do hrobu... však mi rozumíš. Bude dobré, jestli ještě nějaký čas budu schopná něco dělat. Člověk zůstane dítětem, malá Milko, až do smrti. Nepoučí se, ani se nezmění. Přijde vítr... smutek serve člověka jako květ z větve a svrhne jej do zapomnění... truchlícímu se nedostane záchrany...

Matka mě vzala do náruče, seděly jsme v houpacím křesle a tiše se houpaly: dopředu, dozadu... dopředu, dozadu... Zatímco jsme se s matkou v objetí houpaly, déšť venku pomalu ustával. Zvuk kapek na střeše už nebylo slyšet. Nastalo ticho, jen sanice křesla občas zaskřípala.

– Vezmu si ho za muže... kantora..., stále jsem matce šeptala.

Matka mě hladila po vlasech a ohmatávala rukama moje břicho.

– Tak je to dobré, ubohá Milko. Tak je to snad správné, Bůh ví.

Pak jsem vstala a šla spát. Za zády jsem cítila matčin nechápavý pohled. Cítila jsem, jak sedí v novém pokoji a hledí za mnou s ústy pootevřenými. Usnula jsem dříve, než šla spát.

12.

Ráno jsem se vzbudila až poté, co matka podojila krávy a zametla podlahu. Vstala jsem a oblékla se. Před tím, než jsem odešla, mi matka řekla:

– Byla zde včera hospodyně z Laanily... přimlouvala se za Auna. Rád by si tě, moje Milko, vzal už teď. Ale když jsi v dešti utekla, nemohla jsem říct tak ani tak... Asi jsi tušila, co chce, Milko, možná ti to Auno řekl...?

Z matčiných slov na mě padla taková úzkost, až jsem se rozplakala. Vzlykala jsem v obavách, co se

mnou bude, neboť připadala, jako kdybych se sama sobě znenadání odcizila a přestala se chápat, jako kdybych už o sobě samé, ani o žádném z nadcházejících okamžiků vlastního života nevěděla nic. Neodvážila jsem se pohlédnout matce do tváře. Přesto mě utěšovala:

– Neplač, neplač, malá Milko...

– Však já vím, plakala jsem. – Věděla jsem to... stejně si vezmu kantora...

– Chápu tě, ubohá Milko. Sama to nemám lehké, a co teprve ty. Pán nikomu nenaloží nad míru, ale každý musí nést svůj kříž, řekla matka.

Byla dnes zase jakoby vyměněná, snad proto, že slyšela o kantorovi. Mluvila také ke mně více než v poslední době, nebyla však veselá, ani se nesmála – to bych ani neočekávala. Byla jsem šťastná už jenom kvůli tomu, že jsem směla položit hlavu na její hrud'

– Proč mi jen naložil tak... těžké břímě. Proč mám já nosit dítě...? vzlykala jsem a slzami smáčela matčin živůtek.

Čekaly jsme na kantora už ráno, ale neobjevil se. Pak jsem si uvázala šátek kolem hlavy a svižným krokem se vydala do obchodu v Niemi, aby na mě kantor nemusel čekat, kdyby náhodou přišel, když jsem byla pryč.

Déšť opláchl zemi a v hřejivém dopoledním slunci stoupala k nebi pára. Laanislký Auno za mnou vyběhl, u staré stodoly mě dohonil, chytil za ramena a pokoušel se mě zastavit.

– Milko... počkej, stůj přece! řekl.

– Nech mě být. Nemáme si co říct!

Přeci jen jsem však zůstala stát a dala se s ním do řeči. Všimla jsem si, že kvůli mně asi plakal: jeho oči byly zarudlé. Držel mě za paži, se zoufalým výrazem ve tváři hledal můj pohled a brada se mu chvěla. Ale do očí jsem se mu nepodívala, hleděla jsem na jeho snědou hrud', která byla vidět pod roztrhanou košilí.

– Malá Milko, jestli mi něco slíbíš... neřeknu nikomu o tom, co nosíš pod srdcem, řekl Auno.

– Neslíbím ti nic. Stejně se to každý dozví, řekla jsem. – ... krom toho se budu vdávat.

Má slova ho překvapila, pustil mě a odtáhl se ode mě.

– Milko. Koho si bereš?

– Však uvidíš.

– Mluv, kdy se budeš vdávat a koho si budeš brát? Vždyť tu nikdo takový není? Žádní mladí muži..., vykoktal ze sebe překvapeně.

Vysmála jsem se mu a zanechala ho stát na cestě. Díval se za mnou jak opařený.

– Milko, Milko... poslouchej! Počkej přece... ještě s tebou mluvím, zavolal.

Já už se však nezastavila, ani on za mnou dál nešel. Když jsem se vracela z obchodu domů, už jsem Auna neviděla. Chvilí jsem přemýšlela o tom, že bych odbočila a zašla na Laanilu, ale poněvadž jsem si dovedla představit, co by mi asi tak říkal, nešla jsem tam. Co bych tam dělala? Na to jsem si nedokázala odpovědět.

Kantor k nám přišel až pozdě večer. Skoro jsem se bála, že se už neobjeví. Pověsil klobouk na hřebík, pozdravil matku stiskem ruky a mě objal.

– Takže teď, tedy... Pozdrav Pán Bůh. Posad'me se.

Šli jsme do nového pokoje. Kantor si sedl na houpací židli a já s matkou na pelest. Malmström se chvíli se houpal, pak začal mluvit. Matka měla ve tváři posmutnělý výraz, její oči už však byly suché.

– Inu, věc se má teď tak... brzo vstoupíme do svazku manželského, já a slečna Milka, pokud ovšem nezměnila názor... já jsem po zralé úvaze svolný. Bůh nám v tom buď nápomocen... co na to však říkáte Vy? zeptal se kantor matky.

Matka s sebou trhla a otřela si oči, přestože neplakala.

– Co bych na to mohla říkat. Jak všichni víme, že Milka je v tom... stavu. Ačkoliv se sama k ničemu nepřiznala. Bůh vám požehná... ano, Bůh to tak chce, řekla matka.

– Tak tak, Pán to chce... no, on snad zná vše nejlépe. Třeba opravdu s nikým nespala, kdo ví. Známe přece i ten případ z Písma... Bůh může konat zázraky...

Dohodli jsme se na tom, se ze mě a z kantora stanou manželé. V noci kantor odešel, nezůstal u nás, řestože jsme ho o to obě prosily.

– To se přece nehodí... ne. Však rád posečkám. Pokoj s vámi!

Když byl pryč, vykradla jsem se ven do noci, vylezla na seno ve stodole a modlila se:

Drahý Bože, nosím pod srdcem tvé dítě, ukryl jsi ve mně své sémě. Takto musím před tebou klečet: takto jsem zbloudila; dej, ať znovu přijdou slunečné dny, neopouštěj své dítě, Bože, nezapomeň na svou nejdražší. Buď mi otcem, buď svému dítěti oporou, buď se mnou, Bože...

Takto se k tobě modlím a tebe prosím. Neznal ses ke mně, neslyšel jsi můj hlas, nechoval jsi mě ve svém náručí. Nyní se tobě vzdaluji, odcházím od tebe: má křídla, má síla, cítím, že vše je již, jak má být. Stesk mě posílil, úzkost zahнала žížeň mého srdce, zármutek mi vliv novou krev do žil. Teď tě již opouštím, Bože...

13.

Kantor k nám začal chodívat dennodenně. Obvykle přicházel už brzy ráno a zůstával až do pozdní noci, na podzim se nakonec přistěhoval do našeho nového pokoje. Celý jako by omládl a ožil: dělal si žerty ze své krátkozrakosti. Přišel ke mně, položil mi ruce na břicho, ohmatal je a já se na něj za to nezlobila.

– Podívej, malá Milko... nemám moc dobrý zrak, jsem odkázaný na hmat... prsty mám totiž zdravé. Jak se pěkně zakulacuješ! Opět jsi zkrásněla, povídal.

Usmívala jsem se; bylo dobře, že měl kantor dobrou náladu. V první polovině září mi dal prsten, prsten své bývalé ženy. Navlékl mi jej na prst a pohladil mě po ruce. Dojalo ho to natolik, že mu vyhrkly slzy.

– Malá Milko... stane se to přirozeně takto... jinak si to ani nelze představit. Podivuhodné jsou Boží záměry, podivuhodné. Je třeba žít dál, i když od jedné smrti neuběhlo dlouho, a musíme se znovu vrátit k životu. Teď se staneš mojí ženou ty. Jen kdyby ses tak připravovala na biřmování... i to se zdaří.

Matka, která seděla na houpací židli a obracela v rukách dřevěnou kouli, vstala a přitiskla mě k sobě.

– Buď na něj hodná. Neodporuj mu, Milko. Pán Bůh vám požehnej! řekla matka tichým hlasem.

Zase se posadila a houpala se tak, že peníz uvnitř koule rachotil. Seděla jsem vedle kantora na posteli, objala jsem ho a položila hlavu na jeho hladkou tvář.

– Budu ti dobrou ženou. Budu ti věrná. Na jiného nepohlédnu,... řekla jsem. Když šla matka spát, chtěla jsem zůstat s kantorem v novém pokoji, ale on nechtěl. Jemně mě vystrčil ven ze dveří. Následujícího dne jsem odnesla máslo na Laanilu. Postavila jsem balíček na stůl a chtěla hned odejít, avšak vtom mi hospodyně z Laanily položila ruku na rameno a řekla:

– Mluvila jsi s Aunem? Chybíš mu...

Po chvíli, když jsem hned neodpověděla, šla a vzala uzlík másla ze stolu a dala mi ho do rukou.

– Zaplatím ti za to. Vezmi si je zase zpátky... a pokus se s Aunem usmířit. Má tě rád.

– Nepotřebuji vaše máslo... dokážeme se o sebe postarat samy! odsekla jsem a odkráčela pryč.

Na dvoře ke mně přišel Auno. Zvedl se ze zápraží a mlčky šel za mnou až k seníku. Tam mě přinutil stát, avšak neodvážil se mi pohlédnout do očí. Viděla jsem, že zhubl a tváře měl propadlé. Je nešťastný kvůli mně? přemýšlela jsem, ale už jsem se tím nechtěla zabývat. Bylo snad mezi námi něco?

– Chystáš se vzít si kantora? zeptal se mě tichým hlasem.

Stál trochu shrbený; přesto byl vyšší než já, neboť jsem mu nesahala ani po ramena.

– Měla bych ti snad vykládat, co mám a nemám v úmyslu?

– Je mnohem moudřejší než ty... přemýšlela jsi o tom? poznamenal Auno.

– A mnohem moudřejší než ty, odpověděla jsem.

Nechala jsem ho tam sedět. Bavit se s ním nemělo smysl.

V říjnu mě vzal kantor s sebou do kostela. Lidé na nás po cestě hleděli uctivě, někteří se drze ušklíbli a mnozí si jen tak pokradmu prohlíželi mé břicho. Nedivila jsem se tomu: mé břicho poutalo pozornost — nemohli si pomoci. Nic jsme si z toho však nedělali a pomalu jsme kráčeli cestou k faře, beze spěchu, neboť se udělalo hezky, ačkoliv se již blížila zima.

– ... vidíš... oni, lidé si mě váží, řekl mi kantor. – Mezi nimi není nikdo, kdo by mě neznal...

Farář, muž ve středních letech s povadlymi tvářemi, stál zakloněn.

Když mluvil s kantorem, na mě se nepodíval – ani potom ne, když mu kantor říkal, že bych měla kvůli biřmování navštěvovat výuku náboženství. Pastor stál ode mě odvrácen s rukama za zády a z okna hleděl ven na strniště. Když o mně mluvil, strachem se mi svíral žaludek, přestože na mě ani nepohlédl.

– Jmenuješ se Milka, že ano, dívkenko? zeptal se.

– Milka...

– Také tvé příjmení. Říká se zároveň jak křestní jméno tak i příjmení. Kdo je tvůj otec?

– Sierkkiniemi, jsem dcera Johana Sierkkiniemiho.

– Toho, který zemřel tou strašnou smrtí?

– Ano, odpověděla jsem.

Kantor stál vedle faráře a také se díval z okna. Otočil se ke mně a usmál se na mě, farář se ani nepohnul.

– Umíš nejspíš číst dobře...? zeptal se farář.

– Učil jsem ji... je velmi pilná a myslím, že i nadaná, odpověděl místo mě kantor a zase se na mě usmál.

Opětovala jsem jeho úsměv a přešlápla z nohy na nohu; byla jsem strachem celá nesvá, bála jsem se, že mě do školy nepřijmou. Konečně se farář ke mně otočil a zkoumavě mi hleděl do očí, ale pak jeho pohled sklouzl na zem. Usmála jsem se na něho. Jeho ústa se však do úsměvu neroztáhla. Poklepal prsty na velkou Bibli, vzal ji do rukou a řekl mi, abych si vedle něj sedla a četla.

...Tu se v noci ukázal Šalamounovi Hospodin a řekl mu: Vyslyšel jsem tvou modlitbu a vyvolil jsem si toto místo za dům pro oběti. Uzavřu-li nebesa, takže nebude deště a přikážu-li kobyčkám, aby hubily zemi, pošlu-li na svůj lid mor, a můj lid, který se nazývá mým jménem se pokoří a bude se modlit a vyhledávat mě a odvrátí se od svých zlých cest, tehdy je vyslyším z nebes, odpustím jim jejich hříchy a uzdravím jejich zemi.

Mé oči budou otevřené a mé uši ochotné slyšet modlitbu na tomto místě.

Nyní jsem tento dům vyvolil oddělil jako svatý, aby tam navěky dlelo mé jméno; mé oči a mé srdce tam budou po všechny dny...¹

Když jsem došla až sem, položil farář ruku na Bibli, takže jsem neviděla text.

– Čteš obstojně, řekl. — Můžeš tu tedy zůstat. Když se budeš snažit, pustím tě ke svatému přijímání příští týden. Kantor se tu staví v pondělí. Je to tak v pořádku?

Kantor se pastrovi uklonil, projevil svou radost nad tím, že se farář o té veledůležité věci vyjádřil příznivě a že přislíbil být nápomocen.

Kantor se pak měl k odchodu, stiskl mi ruku a zašeptal mi do ucha: – Brzy se již vezmeme... s požehnáním božím, drahá Milko... Vyšla jsem na široké schodiště fary, farář stál za mnou a opíral se o bílý sloup podpírající verandu. Zamávala jsem kantorovi. Jak se spřežení rozjelo, kantorova vysoká postava se ve voze rozkymácela a s ní i černý klobouk. Posléze vůz zmizel za zákrutem.

Já jsem zůstala na faře.

Šli jsme do velké síně, kterou jsem si jen zběžným pohledem, jedním mrknutím, prohlédla. Pastor kráčel za mnou, pokynul mi rukou a řekl:

– Toto zde je klavír...

– Aha, klavír, odpověděla jsem tiše.

Jako kdyby tento čas byl pouhým snem. Celý týden jsem se pilně učila, i po nocích. Opatrně jsem vstávala z postele, abych nevzbudila děvečku, která se mnou spala v kuchyni, zapálila jsem svíčku a s učením se posadila ke stolu. Když v noci přišel děveččin nápadník a zaklepal na okno, poslušně

---

¹Pozn. překl.: Použit překlad z ekumenického vydání z roku 1985.

jsem se vrátila do postele, přitáhla si peřinu až k uším a ani jsem nedutala.

– Spí? zeptal se muž mnohokrát a já jsem slyšela rámus, který z rozrušení dělal. Kvůli strachu a vlastní nemotornosti se nedokázal pohybovat nehlučně.

– Spí, spí... hlupáčku, špitla děvečka z fary. – O druhé se nestarej... i tak nemáme času nazbyt...

V neděli mě farář pustil ke svatému přijímání, dostala jsem hostii a víno. Bylo mi špatně od žaludku, třásla jsem se a bála se, že omdlím, ale přesto jsem to zvládla. V pondělí si pro mě kantor přišel už velmi brzy.

Následující neděli se v kostele četly ohlášky – přišli jsme si je poslechnout a farář nás pak pozval na kávu. Ve druhém listopadovém týdnu jsme se vzali, ale už si na tu událost moc nepamatuji, mé vzpomínky se vytratily. Pamatuji si jen to, že matka seděla v kostele v první lavici, střídavě se smála a plakala – toho dne se nadobro pomátla, už se nechovala ani nemluvila tak jako ostatní lidé. Těch pár lidí, kteří byli onu neděli v kostele, pozorovalo více matku než mě s kantorem. Když jsme se vraceli laanilským vozem domů, celou cestu se matka smála. Jemně mrholilo, takže jsme všichni promokli, než jsme se dostali domů. Měla jsem na sobě své žluté šaty: sama jsem si je prodloužila. Kantor se hlasitě vysmrkal a matka ho pohládila po rameni.

– Pán vám požehná, Ježíš vám buď milostiv... tak se stane..., říkala matka každou chvíli.

– Malá Milko, dceruško moje, Bůh ti odpustí...

Byla jsem unavená, když jsme toho večera dorazili domů. Únavou jsem padala, přesto jsem ještě pro nás s kantorem připravila lůžko v novém pokoji a zkřehlá a znavená jsem ulehla. Když se kantor v noci vzbudil, posadil se na lůžku a rukama tápal po mém těle, ani jsem se k němu neotočila. Seděl na posteli, škrábal se na hrudi a sám pro sebe si vzdychal. Vnímala jsem to, třebaže jsem byla více ve snách než bdělá, a přivřenýma očima jsem hleděla na stín jeho tmavé siluety.

– Milko, děvenko, ženo moje... slyšíš? šeptal mi do ucha. – Už přišla ta chvíle...

– Nemůžu, nejde to..., řekla jsem a snažila se na něj usmát.

Dlouho nic neříkal. Nakonec se zeptal:

– Myslíš snad na někoho jiného... je to tak, Milko...?

Na to jsem neodpověděla. Jeho vášeň uhasla. Natáhl si zase spodky a lehl si vedle mě.

Když jsem se ráno vzbudila, kantor ještě spal. V našem novém pokoji však byla matka: seděla na houpací židli a civěla na nás. Možná tam proseděla celou noc, těžko říct. Když si všimla, že jsem vzhůru, začala se smát. Sklonila se, natáhla ruku a peřinou přikryla kantorovu nohu.

– Byl na tebe hodný, Milko?

– Byl, byl. Běž pryč, matko! Brzy se vzbudí... běž pryč. Určitě by se mu nelíbilo, kdyby tě tu vidět sedět...

Vstala jsem z postele, oblékla se, a když jsem měla šaty na sobě, matka z pokoje odešla a nechala mě samotnou s kantorem. Pak se kantor probudil. Zrovna jsem vařila ranní kávu, když matka vzala vědro a šla dojit.

– Milko, moc se ti omlouvám. Však já tě zcela chápu... vždyť mám porozumění... tak, tak. Jsi asi plachá... nevinnost, jak bych to jen řekl...

Z okna jsem viděla, jak si matka u studny češe vlasy, tak byla pomatená. Byla zima, jak ji mohlo něco takového napadnout?

Pili jsme kávu: usmívala jsem se na kantora a on mě laskal pohledem.

Venku se ochladilo. Ponurý vítr foukal od Návrší: pár žlutých lístků, posledních, které ještě zbyly na větvích bříz, se radostně třepetalo ve větru. Lístky v divokém tanci padaly k zemi, odkud se ještě jednou zvedly a znovu se usadily. Žlutých a černajících, již hnijících listů byla země plná. Borový les tyčící se na konci pole měl také žlutavý nádech – jehličí stromů toho roku napadla choroba, proto zrezlo – a bylo v něm slyšet šumění větru.

– Brzy přijde zima... nám však bude dobře, řekl kantor.

– Manželství, má Milko... co je lepšího než manželství... přirozeně nic... vždyť je to blaženství, ovšem... ovšem.

Moje první žena, malá Milko... je už teď pod zemí. Je tam již i moje jméno, tam na náhrobním kameni, tam vede naše cesta. Ona byla skutečně dobrý člověk... nebeskou bránu má nepochybně dokořán, tam také odešla. Podle mě je to tak: manželství je posvátná věc, nic nemůže zahřát tak

jako láska. To je teplo, rozumíš přece...

Přikývla jsem.

Kde asi je? přemýšlela jsem. Kde je teď můj milovaný Kristus, můj vlastní Kristus-Ďábel? Na koho teď myslí? Na matku, nebo snad myslí na mě? Jestli ho chytili četníci... dej Bůh, ať se k nám zas vrátí... Připadalo mi, jako by od odchodu Krista-Ďábla uplynuly roky, tolik jsem se změnila; v mém nitru nebylo nic jako dřív.

Tráva na dvoře se pokyvovala ve větru. Vítr hladil konečky stébel, velký hnědý a hlínou zamazaný kus papíru se v těžkém oddychování větru vzdouval, chvíli váhal, ale nakonec ostýchavě vzlétl.

Přeletěl dvůr, pak přistál na latce plotu a zachytil se tam.

14.

Už jsem se nejmenovala Sierkkiniemi, nýbrž Malmström, Milka Malmström. Zpočátku bylo těžké si na to zvyknout, protože dříve jsem svému příjmení nevěnovala pozornost a až nyní jsem nad ním začala přemýšlet. Ale Malmström bylo hezké jméno: cizí a zvučné, hezčí než Sierkkiniemi. Byla jsem hrdá na své jméno.

– Paní Malmström, paní Malmström, křičel za mnou Auno z Laanily, když jsem šla kolem do obchodu. – Chceš něco slyšet...

– Nemám zájem, houkla jsem na něho.

Nechal mě jít, ale když jsem se vracela, znovu se objevil u cesty. Viděla jsem, že na mě čekal. Měl na sobě silný kabát, protože byla zima a přímo od severu foukal studený vítr.

– Drahá Milko, poslouvej přece, chytili Krista-Ďábla, řekl.

Nejdřív jsem se zastavila, tolik jsem se vylekala, ale pak jsem se na sebe rozzlobila a šla dál svou cestou. Myslela jsem si, že zbytek za mnou zakřičí, ale nestalo se tak. Auno zmlkl, stál na místě a neřekl už ani slova. Všiml si, jak mě ta zpráva vylekala.

V noci jsem nemohla usnout. Doufala jsem, že k nám Auno zajde a něco řekne, ale nebylo po něm ani vidu ani slechu... nikdo jiný o Kristu-Ďáblovi už přede mnou nemluvil.

Země zapadala sněhem. Zmrzla, celý týden foukal od severu vítr, jenž se tišil pouze v noci. A v noci mrzlo až praštělo. Na chvíli jsem měla radost z toho, že krásný bílý sníh přikryl zem, ale radost byla hned pryč. Ani kvůli kantorovi, ani kvůli matce; z jiného důvodu, nevysvětlitelně byla má mysl nemocná a chromá a náhle jsem si pomyslela: co s ním teď udělají... kéž by někdo dokázal říct...

Kantor byl na mě hodný. Stejně tak i matka, ale náladu mi to nezlepšilo. Pokaždé, když jsem jí pohlédla do očí, jsem se vyděsila. Smála se s pohledem nepřítomným, občas pohládila kantora a přejela mu rukou po šiji. Avšak nic z toho, co udělala nebo řekla, nebylo normální.

V noci jsem se kantora bála. Vlastně se nestávalo často, že by mě chtěl, i tak jsem se každý večer s obavou ukládala ke spánku. Až k jeho vrásčitému břichu vedly rovné stařecké brázdny, hnusily se mi, kvůli nim jsem k němu nikdy nepocítila žádost. A nosila jsem přeci dítě, které se ještě nenarodilo. Kantor v noci ohmatával mé břicho a otíral se mi nosem o prsa.

– Jakkak asi bude vypadat... kdo ví... snad to bude chlapec...

Matka občas vprostřed noci vstala, přišla k nám a vzbudila mě i kantora.

Rozespálý kantor něco zabručel, vstal z lůžka a pokusil se svými téměř slepými očima zahlédnout matku, která se procházela po pokoji, rovnala koberce, napínala záclony a pro sebe si říkala:

– ☐cTohle je jeho dílo... vyřezal... zhotovil to. Jak jen byl zručný! Taky tohle! Takové dobré věci vytvářel. Všechny byly dobré. Uměl to, zkrátka uměl... Takových není mnoho, málokdy se narodí dítě, které by mělo tak šikovné ruce. Patřil mezi ty nejlepší, takových, jako je on, není mnoho. Toto vyrobil, vyřezal... Kéž by uměl taky... někdy cítím, jako by se mi po něm stýskalo. Nicméně není naděje...

Sem tam se matka zastavila, rozhlédla se a usmála se jakoby v rozpacích. Sebrala z podlahy sukni, kterou jsem tam bezstarostně nechala. Vzala ji a úhledně složila, pečlivě položila na opěradlo židle a pak si sedla na houpací židli. Ze stolu vzala dřevěnou kouli, obracela ji v rukou a upírala před

sebe svůj nepřítomný pohled.

– □ copak je tam vevnitř...? Pěkně to cinká. On to ví. Ukryl tam tajemství. Ať to někdo zkusí zjistit. Podivné jsou jeho pohnutky. Nikdo netuší, co v tom je, zda je to vůbec k něčemu dobré. Taková zvědavost... by byla potrestaná. Podivuhodné je jeho dílo... nevyzpytatelné cesty Páně... Ani kantor, ani já jsem ji nepobídla, aby odešla. Na chvíli se posadila a poté si šla po svých. Dřevěnou kouli položila na stůl, na bílý ubrus, který předtím něžně uhladila prsty.

Listopad rychle utíkal. Chodila jsem jako ve snách. Bylo pro mě těžké předklonit se a sehnout. Břicho mi překáželo, třeba když jsem sbírala smetí z podlahy. Bylo už velké a tvrdé a kantor mě škádlil slovy: – Jen to zkus, Milko, jestlipak ještě dohlédneš přes břicho na prsty u nohou... Opravdu jsem na prsty u nohou neviděla, když jsem stála rovně. Ty jsi ale pořádně prohnáný, kantore, myslela jsem si.

Jednoho listopadového večera jsem nesla máslo na Laanilu.

Hospodyně se na mě dívala trochu s nelibostí, ale hospodář se ze židle přátelsky usmíval.

– Kdy se to narodí? zeptal se.

– Nevím.

– Snad to víte aspoň přibližně. Dobře, Milko... Nemusíte o tom mluvit. Co taky z toho: až se to narodí, tak se to narodí.

Po chvíli hospodář pokračoval:

– Kristus-Ďábel je vězení, ale sem ho nepovezou, pojedou do města k soudu.

– K soudu? podivila jsem se.

– Ano, budou ho soudit, pravil hospodář. – Byl jsem vždycky toho názoru, že zlo má být potrestáno. Ale o koně jsem přišel... s tím se nedá nic dělat. Toho mi nikdo nevrátí, tak je to. No, na mizinu kvůli tomu nepřijdu.

– Aunovi odkážeme slušný majetek, skočila do toho hospodyně. – Zdědí dům a kousek půdy... to není žádné vychloubání.

Auno seděl v tmavém rohu světnice, nic neřekl, ani slovo, jen seděl s hrozivým a vážným výrazem ve tváři, až jsem se ho skoro bála. Zbledl a tváře měl propadlé víc než kdy předtím. Vypadal jako by byl vážně nemocný. Kolem očí měl kruhy, samotné jeho oči byly velké a jakoby nepřítomné. Jak byl starý? Tak osmnáct, devatenáct, víc ne, ale byl vážnější než jeho vrstevníci.

Byl zticha, přestože jsem seděla na lavičce těsně vedle něho a mlčky si přála, aby promluvil.

– Půjde snad... do vězení? zeptala jsem se hospodáře z Laanily.

– Pokud vím, tak ano. Bylo by to tak správné.

– Ano, ano..., šeptla jsem.

Potichu jsem se vytratila z Laanily, aniž si toho hospodyně nebo hospodář všimli. Pili u stolu podmáslí a seděli ke mně zády. Ani Auno se za mnou nepodíval.

Doma jsem šla do nového pokoje, vrhla se matce na klín a plakala jsem.

– Malá Milko... malá Milko..., mluvila plaše a neodvažovala se mě obejmout.

– Matko, vzdychala jsem. – Oni ho zatkli... odsoudí ho a půjde do vězení...

Ačkoli jsem vůbec nezminila jeho jméno, matka věděla, o kom mluvím. Na chvíli ustrnula a zůstala bez hnutí. Potom se usmála a řekla:

– Tak je to správné... Bůh nám odpustí, malá Milko. Taky ty jsi už vdaná a čekáš dítě... budeš je kojít. V tom je tvé štěstí... i já bych snad ještě mohla mít dítě... ale všem není dáno.

Viděla jsem, že nechápe, o čem mluvím, nerozuměla ani tomu, co sama řekla. Rozplakala jsem se. Jak by mě mohl kantor utěšit, když ani neví, co mě trápí.

Chodila jsem sem a tam, z nového pokoje do kuchyně, tak hrozná byla má bolest. Matka se za mnou plížila a hlídala mě a kantor se mě pozoroval s údivem.

– Milko, drahá, myslíš, že dítě už chce na svět...?

Zavrtěla jsem hlavou, že ne, kvůli tomu že to není a že by si kantor neměl dělat starost, časem se to spraví.

Ale v břiše jsem cítila, jak se dítě hýbe a tušila jsem, že se porod blíží. Rukama jsem se držela za břicho, ohmatávala je, a když jsem šla v noci spát, také kantor tam položil ruku, aby i on cítil pohyby dítěte.

– Milko, Milko, holčičko moje, ach, copak to... teď kope, tak tak. Brzy budu otcem.

15.

Silné mrazy uhodily už v prvních prosincových dnech. Kantor byl na pochůzkách, měl huňatou beranici naraženou na uši. Mě ven neposílal. – Vypadá to, že se co nevidět narodí... tak, tak. Teď ven nesmíš... já, podívej... všechno zařídím, říkal.

Chodila jsem po domě a opatrně našlapovala. Matka mě poučovala, že se nesmím pro nic natahovat, ani zvedat nic těžkého – to by uškodilo mně i dítěti.

První týden v prosinci o sobotním večeru jsem ucítila v břiše křeč, až se mi podlomily nohy. Neřekla jsem o tom ani kantorovi, ani matce, avšak oba si všimli, že se mi zkřivila tvář. Kantor se rozplakal, nasadil si na hlavu beranici a běžel na Laanilu pro hospodyni.

Viděla jsem, že má ze mě matka strach. Stáhla se do nového pokoje co nejdál ode dveří, přitiskla se bokem ke zdi a zírala na mě s doširoka otevřenými očima.

– Milko... už je to tu! zakřičela. – Dítě je na cestě...

Nemohla jsem stát zpřímá: mé tělo se svíjelo v křeči, jež se po chvíli vrátila. Ale když hospodyně z Laanily a kantor přišli, položili mě na postel a hospodyně řekla:

– Má bolesti... Bůh nám buď milostiv a všechno ať dobře dopadne. Rodila jsem v životě jen jednou a říkám, že už bych to nechtěla zažít znovu... Je to trest, ježž Pán snesl na lidstvo v Ráji... nářek a pláč.

V bezvědomí jsem ležela na lůžku... a když bylo po všem a chlapec byl na světě, onemocněla jsem a v horečkách jsem se převalovala na posteli v novém pokoji po mnoho dní. Ležela jsem v novém pokoji a byla jsem bledá a ve spaní jsem blouznila. Nevěděla jsem, že dítě odnesli ke kupcově ženě, aby je kojila.

Jako by bylo léto a louka voněla. Nebe bylo plné ptáků a všichni zpívaly. Po stráni na Návrší šel muž s kosou přes rameno, smál se a propěvoval si.

A potom jako by přišla noc. Déšť bušil na šindelovou střechu a já ležela na lůžku za matčinými zády. Tehdy se přiblížily kroky, otevřely se dveře a vešel Kristus-Ďábel. Zastavil se ve dveřích a volal na mě, šeptal mé jméno...

– Milko, malá Milko... pojd'!

V těle jsem cítila nesmírnou bolest, v každém kousíčku. Chtěla jsem k němu jít, ale bála jsem se, že se matka vzbudí. Muž si sňal mokrý klobouk, dřepł si na podlahu a znovu na mě volal:

– Pojd', pojd', Milko,... holčičko moje.

Vzlykala jsem touhou a také proto, že jsem nemohla vstát a být v jeho náručí.

Horečka zaplavila celé mé tělo.

Po celou dobu nemoci kantor bděl u mého lůžka, ohřival mi mléko a krmil mě jím po lžičkách. V poblouzení jsem hladila jeho tvář a líbala ho tak, až se mě polekal a odtrhl mě od sebe. Matka se chovala, jako by mě nepoznávala. Hodiny seděla bez pohnutí na houpací židli a zvědavě se dívala, jak mi kantor otírá pot z tváří a břicha. Neudělala pro mě nic. Avšak po dvou týdnech od porodu se mi začalo dělat pomalu lépe a vracela jsem se do života. Zhubla jsem. Když jsem poprvé vstala z postele, mé boky a nohy byly bezvládné a neměla jsem v nich cit, jako by mi ani patřily. To bylo v pátek – v sobotu mi přinesli dítě z domova kupce Niemiho. Zabalili ho do psí kožešiny, protože byl velký mráz. – Tu kožešinu si nechte, řekla nejstarší dcera Niemiových, která dítě přinesla.

– Děkuji, odpověděla jsem.

Vzala jsem jí dítě z náručí, odhrnula přikrývku a podívala se dítěti do tváře. Zrovna spalo, v domě Niemiových je dobře krmili.

Věděla jsem, že kupcova žena kojí i jiné děti.

– Tak... děkujeme mnohokrát. Milost Boží bdí nad dobrosrdečnými lidmi... pokusíme se v budoucnu vykonat na oplátku něco pro vás, řekl kantor dívce pohnutým hlasem.

Kantor zavedl dívku do nového pokoje. Vytáhl zpod postele starou cestovní truhlu, kde uchovával své věci, a na dně našel zpěvník v černých deskách. Byl vytištěn na kvalitním hrubém papíře.

Kantor daroval zpěvník dívce.

– Nech si to na památku... a jako poděkování... je to drahá kniha, dříve patřila mému otci, řekl kantor.

Když jsem si rozhalila košili a vytáhla své ňadro, posadil se kantor vedle mne na lůžko. Dítě sálo a někdy mě svými ústy svíralo tak, až to bolelo. Je pravda, že mléka bylo poskrovnu, ale přesto stačilo na tři týdny. A kantor nebyl přítomen jenom při prvním kojení. Pokaždé, když jsem rozepnula knoflíky košile, přispěchal ke mně a očima se dítěte téměř dotýkal. Nemoc způsobila, že má prsa byla menší, než by měla být.

Bez ohledu na silný prosincový mráz naléval kantor každý den vodu do mísy a chodíval si do předsíně umýt ruce a obličej. A když toužebně prosil, vložila jsem mu dítě na chvíli do náruče. Chodil s ním kolem pokoje a říkal:

– Synáčku můj, podívej... tady je stůl. Toto tady,... to je stůl. Přirozeně to neví. To je stůl. S-t-ů-l, tak tak. Až trochu povyroste, jistě tomu porozumí...

– A tady potom... no tak, neplakej... Tady toto, podívej... kniha. Kniha, pouze kniha. On tomu ještě nerozumí... jakpak taky... krásné dítě.

Ukázal prstem na zpěvník, který ležel na stole mezi dřevěnou koulí a svíčkami.

V noci jsem si vzala dítě k sobě na lůžko a nechala je spát ve své náruči. Kantor se tehdy přitiskl ke straně postele u zdi a spalo se mu špatně, i sebemenším pohybem dítě vylekal a probudil. Poté jej hladil po vláskách a pokoušel se je uklidnit. – Chlapečku můj... pššt..., říkal. Ale v šeru pokoje viděl na dítě špatně, takže brzy poté zmlkl, znovu se obrátil na bok a pokoušel se spát tak, aby už mne ani dítě více nerušil. Ráno kantor ležel v posteli za mými zády, dokud jsem nevstala, neboť dříve se na svých ztuhlých nohách z postele dostat nemohl. Nic jsem mu na to neřekla. Byla jsem ještě slabá a nejraději bych spala až do poledne. Tušila jsem, že se mě ostýchá a kvůli dítěti se mnou jedná jako s křehkým lístkem, který uvadl a odpadl z březové metličky na podlahu sauny – kde zůstal a uschl.

Je jako květina ... červené tvářičky, jako z růže květ ... promlouval kantor, když se díval na dítě.

– Jen si, Milko, představ ... za deset let už z něj bude velký chlap... silný a s dobrýma očima. Tak to určitě bude. Zrak bude mít jako ostříž ... tak tak. Ano, bude to tak.

Měla jsem radost, když tak mluvil, a proto jsem se k němu posadila a nechala jsem ho hladit má prsa, neboť to měl nejraději – když mohl vzít do rukou má kulatá ňadra do rukou a jemně je mačkat tak, že mi to dělalo dobře, přestože v noci jsem o něj nestála. Matka se na nás dívala s otevřenými ústy, s koutky povytaženými do hloupého úsměvu, zatímco se v jejím obličejí rozprostíraly lhostejné rozpaky.

Jednoho únorového večera, když jsem se vrátila z dojení, jsem spatřila matku, jak se naklání nad dítětem: bylo to poprvé, co na něj pohlédla. Domnívala se, že je v novém pokoji sama. Stála jsem ve dveřích a měla o dítě strach.

– Kriste... Kriste... určitě se spolu setkáme... Možná jsem již pohřbila veškerou svoji naději, možná ještě ne, kdo ví... Určitě mi odpustíš... postaráš se o mne. Nepohlížej na mě jako na hříšnici... můj nejdražší, můj příteli... jsi malým dítětem. Ty rozumíš cestám života. Na jejich konci nás očekává hrob..., pravila matka.

Když jsem vstoupila do pokoje, od dítěte se ani nehnula. Moji mysl zaplavil nevysvětlitelný strach z toho, aby matka dítě nezranila, ale když jsem se za matčinými zády naklonila, viděla jsem, že žádné nebezpečí nehrozí. Dítě se právě probudilo. Nejspíše ho vzbudila matka svým hlasem: jeho oči byly ještě trochu zamžené a jedna strana tváře otlačená od toho, jak dítě leželo přitisknuté k polštáři.

– Je krásný, řekla matka, aniž na mě pohlédla.

– Ano ... krásný, řekla jsem.

Matka u dítěte ještě chvíli stála, ale když jsem mu byla nablízku i já, už k němu nemluvila. Potom odešla do kuchyně, kde cosi neklidně dělala, jako by neměla pokoje.

Vzala jsem dítě do náruče, podala mu prs a zpívala mu tichým hlasem. – Spi děťátko, noc je dlouhá. Dobré pod schodem spí, štěstí za pecí bdí. Spi děťátko, štěstí hned ráno vstává, radost se nese v kokrhání... Čekala jsem na kantora – již zrána odešel do kostela, aby se setkal se známými a zašel také na faru. Vrátil se teprve v noci, po náročném cestě a dlouhém sezení v saních byl velmi unavený.

Nehledě na to však rozsvítil lampu, posadil se na okraj postele a prohlížel si dítě, které tvrdě spalo. Chlapcovy světlé kadeře ležely rozhozené na polštáři a z pootevřených úst mu stékala po tváři slina.
– On je mé štěstí... malá Milko. Kdo by si to jen byl pomyslel, že se ze mne stane otec... na nic jiného než na něho již myslet nedovedu. Moje první žena, drahá Milko... každou noc jsme se pokoušeli a modlili se, ale dítě nám nebylo dáno. Zato ty... Za měsíc se bude na faře vykládat katechismus... rozhodl jsem se, že ho tam necháme pokřtít, řekl mi kantor.

V noci jsem musela vstát a mnout mu nohy. Byly omrzlé a kantor tiše sténal.

– Mrzí mě to..., mumlal. – Nechci tě nijak obtěžovat... sama jsi unavená...

– Zvládnou to, řekla jsem.

Nastydl, jak seděl sám v saních: nejspíš nebyl dostatečně oblečený. A když usnul, sepnula jsem ruce a tiše pohybovala rty ...

Bože, můj nejdražší. Po mnoho nocí jsem tě očekávala, spala jsem s otevřenou náručí, svůj klín bych pro tebe rozevřela. Proč ses mě jen zřekl, proč si na své dítě zapomněl. Po nocích jsem se třásla zimou, ve dne jsem tě vyhlížela – ty jsi však mé pozvání nepřijal.